

16. САБОР ПОЛИТИКОЛОГА

годишња међународна конференција Удружења за политичке науке Србије

The Serbian Political Science Association (SPSA) Annual International Conference

24 – 25. 9. 2022.

Универзитет у Београду, Факултет политичких наука
University of Belgrade, Faculty of Political Science

ДРУШТВЕНА ПРАВДА У ПОСТ-КОМУНИСТИЧКИМ ДРУШТВИМА

SOCIAL JUSTICE IN POST-COMMUNIST SOCIETIES

КЊИГА САЖЕТАКА - BOOK OF ABSTRACTS

ОРГАНИЗАТОРИ

УПНС

УДРУЖЕЊЕ ЗА
ПОЛИТИЧКЕ НАУКЕ СРБИЈЕ
The Serbian Political Science
Association

ФАКУЛТЕТ
ПОЛИТИЧКИХ
НАУКА

КОНФЕРЕНЦИЈУ ПОДРЖАЛИ

FONDACIJA ZA
OTVORENO DRUŠTVO
SRBIJA

Фонд за науку
Републике Србије

RECLAIM

SOCIAL JUSTICE IN POST-COMMUNIST SOCIETIES

The 2022 Annual International Conference of the Serbian
Political Science Association

University of Belgrade – Faculty of Political Science
24-25 September 2022

BOOK OF ABSTRACTS

Preliminary edition

**DRUŠTVENA PRAVDA U POST-KOMUNISTIČKIM
DRUŠTVIMA**

Sabor politikologa, Udruženje za političke nauke Srbije

Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka
24-25. septembar 2022.

KNJIGA SAŽETAKA

Preliminarna verzija

ISBN 978-86-6425-101-3

**SOCIAL JUSTICE IN POST-COMMUNIST SOCIETIES -
BOOK OF ABSTRACTS**

**International Selection Committee/Međunarodni naučni
odbor**

Prof. Toni Rodon (Universitat Pompeu Fabra, Spain), Prof.
Sonja Grimm (Konstanz University, Germany), prof. Ana
Matan (University of Zagreb, Croatia), prof. Vesna Leskošek
(University of Ljubljana, Slovenia), prof. Đorđe Pavićević
(University of Belgrade, Serbia), prof. Bojan Vranić (University
of Belgrade, Serbia)

Cover page/Korice
Milan Smuđa

Publisher/Izdavač

Serbian Political Science Association (SPSA)
Udruženje za političke nauke Srbije (UPNS)

For Publisher/Za izdavača

Dušan Pavlović

Belgrade/Beograd

Ana Petek

Univerzitet u Zagrebu – Fakultet političkih znanosti

Tematska i tehnička dimenzija ciljeva hrvatskih javnih politika

Ciljevi javnih politika formalna su očitovanja o poželjnoj budućnosti kojima se deklarira što će vlast činiti, pa su stoga temeljni element svake javne politike. Upravo analiza ciljeva predstavlja jednu od temeljnih politoloških ekspertiza za javne politike s obzirom da je njihova svrha operacionalizacija političkih ideologija kao priprema za djelovanje političkih institucija. Literatura i studije javnih politika vrlo se oskudno bave ciljevima, ne nude njihovu klasifikaciju, a ciljevi hrvatskih javnih politika do sada nisu bili podvrgnuti sustavnoj empirijskoj analizi. Istraživanje je dizajnirano kao međusektorska komparacija. Zasnovano je na deskriptivnom istraživačkom pitanju (kakvi su ciljevi hrvatskih javnih politika) i teoriji dizajna javnih politika. Analiza je utemeljena na kodiranju strateških dokumenata Vlade RH, prema pravilima kvalitativne analize sadržaja. Dokumenti su uzorkovani tako da se osigura zastupljenost politika iz svih temeljnih javnopolitičkih područja, politika namijenjenih specifičnim društvenim skupinama te strategija koje se odnose na uže teme. U sklopu analize razvijena je originalna klasifikacija ciljeva javnih politika na temelju kodiranja njihovog tematskog aspekta te tehničkih značajki, odnosno oblika u kojem se pojavljuju. Na tematskoj dimenziji razlikuju se sektorski, procesno, evaluacijski, instrumentalno i vrijednosno-orijentirani ciljevi. Prema obliku ciljevi se razlikuju s obzirom na razinu općenitosti, te određenje načina ostvarenja, odgovornih aktera, korisnika, vremenskog okvira i kvantificiranog pokazatelja provedbe. Nalazi istraživanja pokazuju kako su hrvatske javne politike u odnosu na svoje ciljeve vrlo raznorodne te su sve tematske kategorije ciljeva obilato zastupljene. No u tehničkom smislu ciljevi hrvatskih javnih politika vrlo su loše operacionalizirani, te najčešće

nemaju većinu tehničkih značajki koje čine standardne elemente dizajna javnih politika.

Marjeta Šinko

Univerzitet u Zagrebu – Fakultet političkih znanosti

Ana Petek

Univerzitet u Zagrebu – Fakultet političkih znanosti

Rodno osvještavanje politika: analiza ciljeva hrvatskih javnih politika

Rodno osvještavanje politika (ROP), kao primjena rodne vizure pri stvaranju svih javnih politika, danas je neizostavan pristup u rješavanju problema rodne nejednakosti. Prema ovome načelu, pitanja roda i rodni odnosi trebaju se uzeti u obzir neovisno o resoru i o fazi procesa odlučivanja. Na temelju kvalitativne analize sadržaja hrvatskih strateških dokumenata, rad preispituje do koje je mjere rodno osvještavanje politika prisutno u hrvatskim javnim politikama. Analiza je usmjerena na ciljeve javnih politika, kao početno mjesto inoviranja dizajna svakog resora, te je utemeljena na dvije razine rodno osviještene politike: supstantivne politike (sektorski i vrijednosno-orijentirani ciljevi) te proceduralne politike (evaluacijski, procesni i instrumentalno-orijentirani ciljevi). U fokusu istraživanja su, uz strategiju spolne ravnopravnosti, i strategija zapošljavanja, obrazovanja te ona za zaštitu od nasilja u obitelji. Nalazi istraživanja pokazuju vrlo poražavajuće rezultate. Prisutno je tek malo više podudaranja ciljeva supstantivnih nego li proceduralnih rodno osviještenih politika. Ponuđeni sadržaj ROP-a je istovremeno rudimentaran i deklarativan, a oskudnost proceduralnih aspekata govori u prilog tome kako u Hrvatskoj nije zaživio čak ni ROP-a birokratskog tipa. S obzirom na sektore, primjećuje se da je do najvećeg prelijevanja došlo u politici zaštite od nasilja u obitelji, što ne iznenađuje jer

je nasilje nad ženama jedno je od ključnih tema feminističkog aktivizma i najeklatantniji primjer rodne nejednakosti. No u politiku obrazovanja i zapošljavanja ROP se gotovo uopće nije probio. Ovaj je nalaz iznimno poražavajući kada se u obzir uzme relevantnost ekonomske jednakosti žena i trajnost problema rodnog jaza u plaćama, uz to što se obrazovanje smatra najučinkovitijim i društveno najprijemljivijim sredstvom postizanja dugoročne rodne jednakosti.

Borna Zgurić

Univerzitetu Zagrebu – Fakultet političkih znanosti

Ana Petek

Univerzitet u Zagrebu – Fakultet političkih znanosti

Analiza ciljeva hrvatske sigurnosne politike

Svrha je rada opisati značajke ciljeva hrvatske sigurnosne politike kako bi se odredilo u kojoj se mjeri transformiraju u skladu s trendovima promjena u sigurnosnom sektoru u svijetu. Rad kombinira teoriju javnih politika i sigurnosne studije kroz studiju slučaja i sustavnu empirijsku analizu. Istraživanje je utemeljeno na kvalitativnoj analizi sadržaja pet strateških dokumenata hrvatske vlasti, putem kategorija koje se odnose na tematsku dimenziju ciljeva, ali i na njihovu općenitost, razinu na koju se usmjeravaju, prioritarnost te tip razumijevanja sigurnosti koji ih karakterizira. Glavni je nalaz rada da su ciljevi hrvatske sigurnosne politike vrlo raznoliki te da njihova raznovrsnost kroz vrijeme raste. Na temelju nalaza, može se istaknuti da su hrvatska sigurnosna politika ima višesektorski i višerazinski pristup, barem prema ciljevima, te je time sasvim u skladu sa svjetskim trendovima. No nalazi pokazuju i da je hrvatska sigurnosna politika u aspektu svojih ciljeva loše operacionalizirana, da je obilježena niskom kvalitetom

javnopolitičkog dizajna, što je prepreka u implementaciji višesektorskog karaktera hrvatske sigurnosne politike.

Branko Bošković

Univerzitet Donja Gorica

Socijalna politika i nejednakosti u Crnoj Gori: Efekti pridruživanja Evropskoj uniji

Crna Gora je status kandidata za članicu Evropske unije dobila 2012. godine. Nakon 10 godina, status je isti ali se postavlja pitanje koliko je pomaka napravljeno u različitim oblastima. Ovaj rad se bavi analizom socijalne politike u Crnoj Gori, uključujući zakonodavni okvir ali i efekte tj. uticaj na stepen nejednakosti u crnogorskom društvu. Analiza zakonodavnog okvira uključuje prikaz legislative koja se bavi socijalnom politikom, ali sa šireg aspekta kako bi se vidio smjer formulisanja politika, a ne samo konkretna rješenja. Ovakav pristup omogućava i komparativnu analizu sa drugim državama, pogotovo postkomunističkim članicama EU, ali i daje širi kontekst za razumijevanje efekata ovih politika. U radu će se analizirati podaci o stepenu nejednakosti u Crnoj Gori, sa ciljem da se pokaže stepen efikasnosti pristupa socijalnoj politici u Crnoj Gori. Na ovaj način mogu se uvidjeti najznačajniji problemi, npr. da li su predovlađivali novčani transferi ili usluge ili, je li orijentacija bila na aktivnim ili na pasivnim politikama. Kontekstualizacija pravnog okvira omogućava uvid u prioritete koji su postojali u Crnoj Gori u ovoj oblasti, kao i eventualne razloge ovakog pristupa pri formulisanju politika. Komparativni pristup, kroz analizu legislative i dostupnih podataka pružiće sliku o dominantnim trendovima u socijalnoj politici u Crnoj Gori i ukazati na moguće preporuke za dalji period.

Dejan Milenković

Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka

Uticaj novih tendencija u reformi javne uprave na kreiranje politika socijalne pravde

Još od nastanka savremene pravne države pa do danas, javna uprava ostala je složena i dinamična pojava. Kada kažemo „dinamična“, to znači da nepostoji jedan „vanvremenski“ pojam javne uprave, te da dinamika razvoja javne uprave uvodi u javnu upravu u stalne i procese reformi. One nastaju, s jedne strane, kao posledica realnog života i njenog najbližeg okruženja, odnosno države, a sa druge, i kao poslednica novih društvenih teorija koje imaju svoje „uticaje“ na njeno proučavanje kao složenog društvenog fenomena. Posmatrajući kroz istoriju možemo uočiti tri perioda u razvoju javne uprave koja su refleksija promenjene uloge države u društvu. Kao prvu veliku reformu, možemo označiti reformu nastalu na osnovu francuske teorije javnih službi, koja je bila dominantna do 1940-godina 20. veka. Druga je bila zasnovana na Kejzenizmu kao pravcu ekonomskih reformi započet neposredno pred II Svetski rat. I treći pravac reformi koji i danas traje je onaj koji se u osnovi bazira na ekonomskim, tačnije *Fridmanovim* teorijama. Ova poslednja reforma uprave, do sada je obuhvatila tri faze: *New Public Management* model reformi, *Good Governace* model reformi i poslednji, koji je tek započeo u drugoj dekadi 21.veka, a koja je „prepouzdana“ kao *New Public Governance*. Sve prethodno pomenute reforme kao i današnja „dinamika“ reformi javne uprave imale su ozbiljne implikacije po kreiranje javnih, a posebno politika povezanih sa socijalnom pravdom. Šta nam „nudi“ novi model reformi kada je reč o politikama socijalne pravde, nastojaćemo da objasnimo u ovom radu.

Snježana Ivčić

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti; Baza za radničku inicijativu i demokratizaciju, Hrvatska

Lada Weygand

Baza za radničku inicijativu i demokratizaciju, Hrvatska

Privatizacija hrvatskog zdravstva na primjerima pedijatrije i zdravstvene njege u kući

Hrvatski zdravstveni sustav je od kraja 1980-ih pod utjecajem neoliberalnih politika sustavno slabljen i privatiziran. Zakonom o zdravstvenoj zaštiti iz 1993. otvoren je put privatizaciji zdravstvenog sustava te uvođenju tržišnih mehanizama, koji traju do danas. Promjene su uvođene postepeno, brojnim najavama reformi te konačno i promjenom Zakona o zdravstvenoj zaštiti i Zakona o zdravstvenom osiguranju. Uvođenje tržišnih mehanizama i privatizacija zdravstvenog sustava prikazana je na dva primjera u okviru primarne zdravstvene zaštite: zdravstvenu njegu u kući i pedijatriju. Silovitost privatizacije na primjeru zdravstvene njege u kući vidljiva je iz podataka Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje za lipanj 2022. godine prema kojima je od 177 ustanova samo 15 nije u koncesiji, a u pojedinim županijama nedostaje i timova, što uvelike govori o dostupnosti ove usluge građanima. Naime, ova služba je započela s radom 1958. u okviru Crvenog križa, a tek je 1993. prepoznata kao dio zdravstvene zaštite i unesena u tadašnji Zakon o zdravstvenoj zaštiti. Od tada, umjesto šire dostupnosti i pokrivenosti kroz sustav, započinje i njezina privatizacija. Slično tome, prema podacima iz 2021., Hrvatskoj nedostaje 75 pedijataru u primarnoj zdravstvenoj zaštiti (odnosno 23 %), dok je prosječna dob pedijataru 55 godina, čak 40 % ih je starije od 60 godina, a 14 % ih je starije od 65 godina. Prevedeno u dostupnost, svako deseto predškolsko dijete u Hrvatskoj zakinuto je za primarnog pedijatra. S druge strane, privatne pedijatrijske poliklinike doživljavaju renesansu te su danas dostupne gotovo u svim

gradovima u zemlji te nerijetko zapošljavaju upravo one (vrhunske) liječnike koji zbog prekapacitiranosti nisu u mogućnosti u domovima zdravlja upisivati nove male pacijente, zbog čega su privatne poliklinike sve češće odabir roditelja koji si to mogu priuštiti. Na temelju kvalitativne analize te sekundarnih izvora prikazano je na koji način je smanjen obim usluga te na koji su način u obje djelatnosti uvedeni tržišni mehanizmi, odnosno provedena privatizacija.

Denisa Kostovicova

London School of Economics

Vesna Popovski

London School of Economics

How women ask parliamentary questions about transitional justice: Evidence from Croatia

Although the global norm of transitional justice is localized in national parliaments, scholars have overlooked how female legislators shape national transitional justice policy-making. Instead, the importance of women's agency in shaping transitional justice processes has been based on the study of women's civil society activism. This paper extends the understanding of women's contribution to transitional justice by conducting a multi-modal discourse analysis of parliamentary questions about transitional justice asked by male and female members of the Croatian Parliament from 2004 to 2020. The paper investigates whether female legislators are marginalized by the adversarial nature of parliamentary discourse, considering women's preference for cooperative discourse, as sociolinguists have argued. Quantitative analysis of the interactional dimension of parliamentary questions shows that women's questions are as adversarial as men's questions. Further, qualitative analysis of discourse demonstrates that female legislators broaden the scope of

entitlements and press for the right to reparations to both male and female victims of violence. They overcome constraints posed by ideology and partisanship, although the constraints of nationalism appear most difficult to transcend. The paper advances feminist perspectives on transitional justice by investigating women's speaking behaviour in a post-conflict parliament to evaluate women's impact on policy-making.

Aleksandar Kovačević

University of Belgrade – Faculty of Political Sciences

Labour conditions on digital platforms – the case study of Serbia

One of the most important areas where the digital transformation of society is having an impact is on changes in the labour field. Digitalization ushers in new forms of employment as well as significant changes in the workplace and business environment. Our society has not been immune to the digitization wave. In this study, we will look at the labour conditions on digital platforms, with a focus on Serbia. The research topic is: Are labour conditions on digital platforms in Serbia a step forward towards a just society and decent work in the digital age? To find an answer to the research question, we begin with the concept of labour digitization and the search for decent work on digital platforms in the context of the gig economy. Furthermore, we discuss the effects of the global labour market in the context of digitization on the position of digital workers in Serbia. The research also examines the working conditions on some Serbian digital platforms. In addition, one of the primary focuses of our research is the position of freelancers in Serbia, with a focus on current events and the poll findings from May 2021. The paper also examines

potential reforms to labour legislation in order to increase the visibility of digital workers. This study demonstrates how far from the idea of decent labour the current labour conditions on digital platforms are. A new precariat is created as a result of the digital transformation of labour, and it is imperative that all social actors participate fully in order to avoid losing another opportunity to build a society that is more just for digital workers.

Dmytro Khutkyy

University of Tartu

Khrystyna Kvarstiana

Institute of Innovative Governance, Ukraine

Digital work rights in the context of digital public services during the COVID-19 pandemic in Ukraine

By March 2020, Ukraine's government has digitized multiple public services. Yet, the COVID-19 pandemic brought new challenges. As a result, the government introduced new digital public services aimed to reduce and overcome the effects of the pandemic. However, they raised questions regarding digital rights, digital work rights, and inclusion. Therefore, this study aimed to examine the fairness of digital public services aimed to reduce and overcome the effects of the pandemic on the matter of fulfilling digital rights. The investigation focused on two e-services: registering as unemployed and the registration for unemployment; submission of an application for financial assistance to self-employed and employees benefits. The research utilized mixed-methods approach, combining desk research, analysis of legislation, manual content-analysis of the e-service web-platform and mobile application Diia, and nine expert interviews. Regarding the e-service of registering as unemployed and the registration for unemployment, it was estimated that because of the closure of offline offices of the

State Social Insurance Fund and the Centers for Administrative Services during the lockdown, a total of 73,000 of unemployed were unable to use the service. Concerning the e-service of submission of an application for financial assistance to self-employed and employees benefits, due to the narrow list of eligible entrepreneurship areas, an income cap, an exclusively online application format, and a very short application period of two weeks, as many as 320,000 entrepreneurs and their employees were unable to use this e-service. This provides an indication of the violation of respective digital work rights in Ukraine.

Mohammad Aslam

Aligarh Muslim University – Public Administration, Department of Political Science

Justice in the Age of Artificial Intelligence: Issues and Challenges

During the second half of the 19th century, Karl Marx, based on his economic insights, predicted an increasingly violent conflict between the proletariat and the capitalists, ending with the inevitable victory of the proletariat over the capitalists and the establishment of a just society. However, capitalists' reading of *Das Kapital* helped adopt strategies to avert any such threat to the industrialist society of Britain, France, and the US. Investment in Artificial Intelligence (AI) research is one of such strategies that liberate capitalists from the workers in the value creation function. AI research is progressing rapidly, with new capabilities increasing and leading to further increases in AI R&D investment. Alan Turing, in 1951 stated that if a machine can think, it might think more intelligently than we do...this new danger is undoubtedly something which can give us anxiety. The number of human workers in industries is

decreasing daily, and the number of robotic workers is increasing rapidly. As a result, Marx's predictions came to nought. The disruption of the communists' regimes across the globe has ensured that the communist revolution will never engulf industrial powers based on AI. The rise of AI-powered capitalists has consigned the dictatorship of the proletariat and the dream of a just society based on common property to the dustbin of history. Therefore, the author of this paper has explored changing paradigms of justice with a special focus on the age of Artificial intelligence.

Jelica Stefanović-Štambuk

University of Belgrade – Faculty of Political Science

Are there ideas, values, and guideposts of transformative restorative justice in the green energy transition to green hydrogen?

The exploration of discourse, strategies, policies, and practices of the green energy transition to green hydrogen in post-communist societies is based on Andrew Woolford's conceptualization of transformative restorative justice (Woolford 2010). The starting point is a key finding of the relational theory of sustainability (Rockström, Gupta, Lenton, Qin, Lade, Abrams, et al. 2021) on the necessity of a just society for a "safe planet" and a "safe planet" for a just society. It is supposed that achieving this relationship of "resilient sustainability" through a green energy transition to green hydrogen is viable if guided by ideas, values, and the guideposts of transformative restorative justice's holistic values and ideas. The main question to be answered is whether the green energy transition to technologically green hydrogen is feasible if its guideposts are reductive ideas and values of social justice. This question is pertinent since the green energy

transition to green hydrogen is absent in Serbia's public discourse, chained in values and ideas of social justice. "Loudly silent" are too the "hydrogen economy", "hydrogen society", and "hydrogen civilization". Even the Russian Federation's aggression against Ukraine severely affecting the energy sector hasn't unlocked the possibility of a green hydrogen energy transition. Quite opposite, most of the post-communist countries in the EU, and the EU manage the current energy crisis toward the transition to green hydrogen guided by the ideas and values of transformative restorative justice in addressing systemically the triple global crisis - climate change, loss of biodiversity and pollution - and geopolitical turmoil.

Miljana Đurčević Cucić

University of Belgrade – Faculty of Political Science

The green transition toward social justice – African Union and European Union partnership for hydrogen as a step closer to the most important Zeroes

By now, climate change is an existential threat to Earth and has given the impetus for political interests to advance cleaner energy technologies and cooperation. The distinction between the industrialized North and Global South has always been a matter of inquiry toward reaching equality. Cooperation between African Union (AU) and European Union (EU) is a step forward for both continents as well as globally in terms of energy efficiency, reaching Agenda 2030 for Sustainable Development targets and notably decreasing inequality. The last AU-EU Summit in February 2022 showed joined commitment towards the transition to green energy, especially using hydrogen as a renewable, affordable, and accessible source. Furthermore, one of the goals is cooperation toward reaching social justice in African societies. This paper is a

detailed assessment of positive impacts stemming from the AU – EU partnership, especially regarding the current energy crisis and its' additional effects on poverty. Could this strategic partnership help Africa to become a significant global market for green hydrogen? What does it mean for the EU as an international actor fighting for green energy transformation? How does this partnership help reach the most important Zero of all, including Zero hunger, Zero poverty, etc.? The paper aims to provide answers to these questions through content analysis of all current achievements on both sides, the EU and AU, especially their partnership on hydrogen as a transformative step forward for the African continent.

Slobodan Popović

University of Belgrade – Faculty of Political Science

Greening China's Foreign Policy – Way forward and its Implications for Global (Energy) Governance

Having in mind that the state's international power is not equal to its international authority and prestige, leaders of the Communist Party of China (CPC) decided to be more "green" and in line with that they triggered the process of transition of the China's energy development strategy. In doing so, China believes that it is sharing the burden of international responsibilities and bringing innovative/with Chinese characteristics solutions to challenges created by unfair behavior of developed countries. This was supported by numerous official documents and speeches of the CPC leaders. But, on 8th October 2021, China abstained from voting UN Resolution (A/HRC/48/L.23/Rev.1) – Human rights to a safe, clean, healthy and sustainable development. On the other hand, China is openly insisting that global (energy) governance has to be fixed. China considers itself as an actor which possesses the capacities to make global (energy) governance more equitable,

fair, and inclusive. In Chinese understanding, after Chinese impulse in “democratizing” global (energy) governance, particularly after ambitious and in many segments controversial greening Belt and Road Initiative, low carbon development, clean energy and green technology and finances-green way of life - will no anymore be dividing line rather international consensus between North and South, West and East. Hence, China is using this with aim to take central position in global (energy) governance which it believes is the paving stone in promoting harmonious relations between nature and humanity.

Strahinja Obrenović

University of Belgrade – Faculty of Political Science

Ukraine and its position on the European Hydrogen Map

The European Union is striving to achieve an ambitious goal of becoming the first climate-neutral continent in the world by 2050. On that path, hydrogen is expected to play an essential role as an energy source. Countries worldwide are developing projects to utilize hydrogen in various sectors, such as energy, transport, and industry. Although hydrogen is in an early development phase, the current situation with global warming and ambitious climate targets are pushing countries to act faster with the key stakeholders and market participants. Ukraine is perceived as a “priority partner” of the European Union regarding the supply and transport of green hydrogen to its Member States. The geographical position and the potential for wind and solar power generation in Ukraine are postulated as the advantages in this paper. Additionally, Ukraine has developed natural gas transmission network that potentially could be seen as a transport network for a certain amount of hydrogen. One of the main partners of Ukraine in this field is Germany, which seeks to receive supplies of green hydrogen

from this country. Some projects have already been recognized as an important step in implementing the hydrogen strategy. This paper aims to present the potential of Ukraine to become a hydrogen supply and transport country and its importance to European countries. Finally, it intends to describe severe challenges and obstacles on this path, especially after the full-scale armed conflict in Ukraine this year.

Agatina Petrović

Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka

Javne politike u sistemu inkluzivnog obrazovanja Republike Srbije

Inkluzivno obrazovanje koje podrazumeva prilagođavanje škola i nastavnog programa deci, sa ciljem razvoja ličnosti i sposobnosti svakog deteta do krajnjih granica i njihovog uključivanja u zajednicu kao ravnopravnih članova, je integralni deo obrazovnog sistema. Obrazovanjem se najbolje pobeđuju siromaštvo, socijalna isključenost i predrasude u društvu, a stepen integrisanosti svih članova društva i njihove uključenosti u sve segmente života je pokazatelj demokratske društva. Kako se inkluzija sve više povezuje sa demokratijom, a Srbija je od 2000. godine u procesu izgradnje demokratskih institucija, donet je ceo set novih zakona i podzakonskih akata koji regulišu obrazovni sistem Srbije i postavljaju temelje inkluzivnog obrazovanja. Od 2009. godine kada je institucionalizovano, dosta je urađeno na primeni inkluzivnog obrazovanja po principima pristupačnosti, dostupnosti i pravednosti. Međutim, iako je pravna regulativa uglavnom dobra, u praksi se, zbog nedostataka kapaciteta, nepostojanja političke volje, ili iz razloga nedovoljne edukacije, često ne primenjuje. Ovaj rad se fokusira na mlade ljude, učenike i studente sa hendikepom, koji su u većem riziku od

siromaštva i socijalne isključenosti zbog otežane pozicije iz koje nastupaju. Cilj rada jeste da, analizirajući oblasti u sistemu inkluzivnog obrazovanja u kojima praksa nije u skladu sa pravnom regulativom, sa posebnim osvrtom na oblast stipendiranja učenika i studenata na lokalnu, pokaže kako javnim politikama, kreiranim kao odgovor vlasti na konkretan društveni problem, one mogu da budu unapređene, a lokalna samouprava je prepoznata kao glavni pokretač i nosilac pozitivnih promena, uključujući i dalji razvoj inkluzivnog obrazovanja koje treba da rezultira inkluzivnim društvom sa pravednijim šansama za sve svoje članove.¹

Mina Petrović

Univerzitet u Beogradu – Filozofski fakultet

Socijalno stanovanje u neoliberalnom i postkomunističkom kontekstu?

Koncept socijalnog stanovanja (u širem smislu stanovanja obezbeđenog uz značajnu podršku budžetskih sredstava) značajan je segment stambene politike, definisane kao kombinacija mera socijalne, ekonomske i urbanističke politike, koja ima za cilj da adekvatno stanovanje bude troškovno dostupno pripadnicima svih socijalnih slojeva kao i da stambeni sistem, čiji je bitan segment stambeno tržište, efikasno funkcioniše. U razvijenim evropskim zemljama dolazi do promene u konceptu socijalnog stanovanja od sredine 1970ih godina, sa pomakom od provajderske ka regulacionoj ulozi države u stanovanju i procesima privatizacije stanova u javnom sektoru, finansijalizacije mera stambene politika (primat subvencionisanja tražnje/potrošnje), i potiskivanja urbanog planiranja investitorskim urbanizmom. Ti procesi izrazito su naglašeni u postkomunističkim društvima, u kojima je

uspostavljanje stambenog tržišta bilo prioritet u transformisanju stambenog sistema. To je rezultiralo gotovo potpunom komodifikacijom stanovanja i radikalnim smanjenjem stambenog fonda u javnom sektoru. U uslovima relativno niskih prosečnih dohodata i ekonomskog raslojavanja, te nerazvijenosti šireg spektra mera socijalne zaštite u stanovanju (poput stambenog dodatka, kontrole rente u privatnom sektoru, i sl.), zabeležen je porast socijalnih nejednakosti, siromaštva i socijalne isključenosti u ovoj oblasti, što predstavlja izazove i za funkcionisanje ukupnog stambenog sistema (problem dostupnosti stanova i za srednje dohodovna domaćinstva; problem siromašnih vlasnika, itd). Iako neoliberalni diskurs relativizuje i potiskuje pojam socijalnog stanovanja (Zakon o stanovanju i održavanju zgrada iz 2016. u Srbiji promovise koncept podrške u stanovanju), naglašavajući individualnu odgovornost u odnosu na prava i podređujući socijalnu dimenziju stambene politike ekonomskoj, istraživanja negativnih socijalnih efekata privatizacije stanova i finansijalizacije mera stambene politike i u razvijenim zemljama ukazuju na značaj provizije stambenog fonda u javnom (neprofitnom) sektoru kao mehanizma socijalne zaštite u stanovanju, koji je prepoznat i kao jedan od ključnih preduslova ostvarivanju ciljeva održivog razvoja (gradova) u okviru Agende 2030. U odnosu na navedeno, u fokusu ovog priloga su sledeća pitanja: kakav je značaj i uloga socijalnog stanovanja u razvoju stambene politike; kako se ovaj koncept menjao u razvijenim evropskim zemljama sa dekonstrukcijom koncepta države blagostanja; do kog nivoa je opravdano redukovanje stanova u javnom (neprofitnom) sektoru i da li smanjivanje subvencija usmerenih ka proviziji stanova u tom sektoru značajno smanjuje troškove stambene politike; šta je bila specifičnost socijalnog stanovanja tokom socijalizma/komunizma i u kojoj meri nasleđe tog sistema otežava (re)konceptualizaciju socijalnog stanovanja u postkomunističkim društvima odnosno Srbiji?

Nemanja Anđelković

University of Belgrade – Institute for Philosophy and Social Theory

Governing the commons in the context of neoliberal state-building: Lessons from John Dewey

Since the disintegration of Yugoslavia and the fall of communism, countries of the Western Balkans became embedded in a top-down process of neoliberal state-building. The issue of the commons appeared recently as an important social issue due to the process of privatization of common space and resources. In this paper, I am examining what lessons can be drawn from the theory of American pragmatism, that is, from the theory of John Dewey, for conceptualizing just and participative governing of the commons as a response to the neoliberal state-building process. The focus will be on the advantages of using mechanisms of deliberative and participative democracy, and democratic experimentalism as well. The model of agile management and governance will be introduced as a possible desirable model. Since the starting point of the research is Elinor Ostrom's neo-institutional position in governing mechanisms of the commons, the proposed mechanism will have to satisfy the requirements she introduced in her book *Governing the commons*.

Vuk Vuković

Catalyst Belgrade, Serbia

The Model of Philanthropy in the post-Yugoslav Republics: A comparative review

From the previous research on the transformation of post-communist societies, it remains unclear to what extent the

withdrawal of the state from the socio-economic sphere was compensated by the initiative of the private sector and the citizens themselves. Therefore, the author raises the question of the role that philanthropy, as a model of voluntary private initiative, plays for the common welfare. Relying on a unique database of donations and analyzing the legal framework in which giving is practiced, the author shows how much philanthropic activities have generated goods that had been provided by the state in the socialist economic model. At the same time, the author distinguishes philanthropic ecosystems by their position on the continuum between two ideal types of donating - humanitarian and strategic. Although they emerged from the same political-economic model, post-Yugoslav republics show a different pace of development of the philanthropic ecosystem, making the dominant model of philanthropy in some republics humanitarian and in others strategic. In the former case, philanthropy is a dominant mechanism for solving social issues, while in the latter, it contributes to solving those issues over which the state had a monopoly in the socialist model. It follows that the post-socialist political-economic paradigm implies the strategic role of philanthropy in society and, therefore, the legal framework that promotes its development. For further research, this study sets a baseline for evaluating the effectiveness of private versus state initiatives in providing socio-economic goods.

Veran Stančetić

Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka

Javne politike u Srbiji: u službi svih građana ili interesnih grupa?

Pri analizi i objašnjavanju javnih politika koristi se veći broj teorijskih modela, kao što su: pluralizam, elitizam, mrežna teorija, racionalizam, inkrementalizam i dr. U radu se polazi od

pretpostavke da je upotrebnost vrednost ovih različitih pristupa uslovljena kontekstom (odnosno konkretnim područjem i vremenom) unutar koga se javne politike analiziraju. Shodno tome, obrazlaže se tvrdnja da načini na koji se javne politike u Srbiji kreiraju (i efekti koje stvaraju) govore u prilog postavkama elitističke teorije. To znači da su javne politike u Srbiji najčešće oblikovane pod uticajem male grupe ekonomske i političko-upravljačke „klase“ te da su efekti javnih politika uglavnom u funkciji daljeg jačanja ove grupe, što je često protivno opštem interesu svih građana. Ova protivnost se manifestuje u jačanju i bogaćenju onih koji su već jaki i bogati i čestom slabljenju statusa velikog broja građana (što znači da su (mnoge) javne politike u Srbiji u osnovi socijalno nepravedne). Ova polazišta se ilustruju i dokazuju na primeru dve javne politike (odluke). Prvi primer su subvencije poljoprivrednicima, od kojih najveću korist imaju najbogatiji. Drugi primer je obavezno uvođenje fiskalnih kasa, od kojeg su oslobođene pojedine grupe (poput advokata ili taksista), najverovatnije zbog dobre pregovaračke pozicije a ne snage objektivnih argumenata. U završnom delu izlaganja nude se potencijalna rešenja koja bi uticala na inhibiranje elitističkog a podsticanje pluralističkog i mrežnog (u biti demokratskog) načina kreiranja javnih politika u Srbiji.

Sanja Vico

London School of Economics and Political Science

Social media, stereotyping, and war legacy

This paper concerns media and the discourse of justice, by specifically focusing on the role of digital media in post-conflict justice. Social media provide new spaces for addressing war-time atrocities, but we have little understanding of how visibility to broader audiences, domestic and international, may impact on people's willingness to acknowledge human rights

violations committed by an in-group. Drawing on evidence that the international society is based on stigmatisation of norm-violating states and that individuals internalise this stigma, this study interrogates how the perception of being negatively stereotyped by the international society based on ethnic identity because of one's country's war conduct affects such acknowledgement and how social media shape these effects. Through discourse analysis and focus groups, I analyse social media and face-to-face interactions in Serbia regarding Srebrenica genocide. I find that the fear of being stereotyped hinders acknowledgement which is pronounced on social media because of the exposure to foreign audiences and a perceived threat to one's reputation internationally. These insights prove a limited role of social media in promoting acknowledgement and a discourse shift in post-conflict societies.

Stefan Surlić

Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka

Zašto se razgraničenje predstavlja kao rešenje za srpsko-albanski spor? Politike granica u postkomunističkom i postkonfliktnom razdoblju

Uprkos proglašenju nezavisnosti 2008. godine, i dalje postoji srpsko-albanski spor oko konačnog statusa Kosova. Između suštinske autonomije koja je proklamovana u Ustavu Srbije i punog međunarodnog priznanja kosovske državnosti kao jedna od alternativa pominje se razgraničenje između Srbije i Kosova. Različite scenarije povlačenja linija ujedinjuje etnički princip i „istorijsko pravo“. Kroz analizu diskursa polazim od pitanja zašto se podela/razgraničenje predstavlja kao dominirajuće rešenje za srpsko-albanski spor oko finalnog statusa Kosova? Dosadašnja literatura sugerise da podele teritorija može imati veću učinkovitost u odnosu na koncepte širokih autonomija u društvima opterećenim nasleđem

konflikta. Međutim, u radu će se pokazati da u kontekstu Kosova, politika povlačenja etničkih granica nije do sada imala podršku lokalnog stanovništva, a fizički je i neostvariva bez posledičnih migracija stanovništva po etničkoj osnovi. To sugeriše da elementi srpske društvene i političke elite promovišu podelu kao vid političke i teritorijalne satisfakcije, izbegavanja nacionalnog poniženja, ali i prećutnog prihvatanja osporavane nezavisnosti Kosova.

Thomas Bickl

Independent researcher, Belgium

The resolution of border disputes in post-communist societies in the context of the dissolution of Yugoslavia

The resolution of border disputes in post-communist societies in the context of the dissolution of Yugoslavia Panel: Culture, nations, and border politics in the post-communist context The notion of a just society or a just transformation of post-communist societies from a political, economic, and social point of view, can also be seen through the lens of a nation-state and its borders. Borders are much more than the mere territorial scope of application of national jurisdiction or the geographical limits of an administrative unit. They can be a source of considerable contention, not least in the context of the dissolution of a State - despite of established principles and standards of international law in this regard. The break-up of Yugoslavia is a particular case in point. When borders are in dispute, however, a single reading of the phenomenon by international law can potentially be insufficient. More often than not, border disputes not only relate to territorial sovereignty as such, but also to issues of nation-building and statehood, national identity narratives, and (perceived) legitimacy as to whether a border is "just". In the context of EU enlargement, the level of power (a)symmetry between actors also plays a decisive role. In my proposed presentation, I will

discuss my research findings regarding to what degree the above considerations apply in the context of the border-issue cases (i) Croatia v. Slovenia, (ii) Serbia v. Croatia, and (iii) Belgrade v. Pristina in the wider context of the disintegration of Yugoslavia.

Belma Buljubašić

Univerzitet u Sarajevu – Fakultet političkih nauka

Jasmin Hasanović

Univerzitet u Sarajevu – Fakultet političkih nauka

Nepodnošljiva nelagoda (ne)postojanja: etnopolitika I afirmacije osporavanja jugoslovenskog naslijeđa u Bosni I Hercegovini

Rad je posvećen istraživanju sveprisutnijeg istiskanja i zamagljivanja Jugoslavije iz kolektivnog sjećanja njenih naroda. Nadograđujući se na prethodne teorije o „voldemortizaciji Jugoslavije“ i fragmentirane javnosti u Bosni i Hercegovini – autori polaze od teze da je istiskanje Jugoslavije ključno za legitimizaciju monoetničkih državnih subjektiviteta i etnonacionalnih poredaka. S fokusom na bosanskohercegovački kontekst uočava se odsustvo takvog jednog, jedinstvenog istiskivanja Jugoslavije. Imajući u vidu da se Bosnu i Hercegovinu zbog njene heterogene strukture stanovništva nazivalo „Jugoslavija u malom“ devastiranje njenog Jugoslovenskog naslijeđa postavlja pitanje njene (ne)mogućnost kao države. Namjesto toga, prisutna su tri narativa koji odgovaraju konstitutivnim narodima te politikama dominantnih etnonacionalnih stranaka (SDA, SNSD i HDZ) ukazujući na neravnopravan položaj sopstvenog naroda u vrijeme SFRJ. Nepostojanjem konsenzusa oko njene „državnosti“, njihova partikularna obilježavanja postaju pokretačima unutar nacionalnih sukoba, zajedno sa drugim datumima u kojima se, sa brisanjem zajedničkog Jugoslovenskog i antifašističkog povijesnog iskustva ujedno

bríše i mogućnosti zajedničke budućnosti. Prikazujući ih iz ugla različitih etnopolitičkih interpretacija, našu početnu tezu nastojimo osvijetliti komparativnom analizom „državotvornih“ i „kvazi-državotvornih“ praksi kroz bitne datume i događaje poput: 9. januara, 1. marta, 6. aprila ili 25. novembra te njihovog odnosa sa zajedničkim jugoslovenskim naslijeđem. Rad se u tom kontekstu posebno fokusira na specifičnost prevladavajućeg Bošnjačkog narativa rascjepkanog između političkog i simboličkog dekonstruiranja Jugoslavije i potrebe za njegovom partikularnom legitimacijom kroz koju se traži potvrđivanje kontinuiteta postojanja državotvornosti Bosne i Hercegovine.

Danilo Vuković

Univerzitet u Beogradu – Pravni fakultet

Bojan Spaić

Univerzitet u Beogradu – Pravni fakultet

Paralelni normativni i institucionalni poredak: nove osnove strukturnih nejednakosti pred zakonom

Istraživanja javnog mnjenja beleže paradoks pravne kulture: građani Srbije podržavaju vrednosti vladavine prava i jednakosti pred zakonom, ali istovremeno smatraju da zakoni odražavaju interese onih koji imaju moć, a vlast opažaju kao korumpiranu. Nemaju poverenje u pravosuđe niti veruju da ono može obezbediti pravdu. Pripadnici pravosudnih profesija veruju da na ostvarivanje prava pred sudovima veliki uticaj imaju socijalni, kulturni i ekonomski kapital pojedinaca. Medijski izveštaji i naučne analize pokazuju da u poslednje dve decenije pripadnici političke i ekonomske elite sistematski krše zakone i za to ne bivaju kažnjeni, dok je život običnih ljudi obeležen razumnom predvidljivošću i zakonitošću. Ovo stanje objašnjavamo postojanjem paralelnog institucionalnog poretka koji čine neformalne institucije klijentelizma i korupcije. Na

osnovama ovog neformalnog institucionalnog poretka nastaje paralelni normativni poredak koji čine neformalne norme i zajednička očekivanja u pogledu njihovog poštovanja (koja mogu imati oblik sankcija) i koje regulišu ponašanje aktera koji su članovi neformalnih mreža (institucija), međusobno su usklađene, a u njihovom središtu nalazi se norma lojalnosti. Paralelni normativni sistem suspenduje državno pravo za političke i ekonomske aktere koji poštuju neformalna pravila, a istovremeno koristi državno-pravni normativni poredak za sankcionisanja kršenja neformalnih pravila koja se shvataju kao temeljna. Odnos između formalnog i neformalnog normativnog poretka je konfliktan, kompetetivan i parazitirajući. Paralelni institucionalni i normativni poredak ovladavaju formalnim institucijama, predstavljaju okvir unutar koga se raspodeljuju resursi i donose političke i ekonomske odluke, te stoga predstavljaju još jedan osnov strukturnih nejednakosti pred zakonom (pored već postojećih socio-ekonomskih determinanti).

Dragan Simeunović

Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka

Politička dimenzija mobinga kao tradicije nasilja u postkomunističkom društvu

Socijalistička društva su kao vrlo zatvorena bila idealni milje za politički mobing. Moberi su svoje žrtve činili dodatno krivim za političku „neispravnost“, obeležavajući ih kao nepodobne često i do kraja života, ujedno čineći na taj način i članove njihovih porodica „krivim“, i to u protoku više generacija. Usled toga što su ta društva danas uglavnom samo formalno i prividno, a u svakom slučaju nedovoljno demokratizovana, u njima se održala i praksa političkog mobinga kao svojevrsna patološka pojava i tradicija socijalno rasprostranjenog nasilja. I dok

ostvarene demokratije ne poznaju politički mobing, bar ne kao izraženu i rasprostranjenu pojavu, postsocijalistička društva i u novim društveno-političkim uslovima održavaju na perfidan način političku dimenziju mobinga , u čemu neretko učestvuju i moberi iz bivših režima kako bi se na taj način održali na svojim stečenim pozicijama. Postoji mnogo indikacija da ta vrsta prikrivene iako rasprostranjene represije postoji u mnogim sferama novodemokratizovanih, bivših socijalističkih društava sputavajući ih da postanu pravne i istinski demokratske države.

Marko Krtolica

University in Skopje - Ss. Cyril and Methodius

Confronting the communist past in Macedonia: New injustices in the name of justice

The fall of Yugoslavia has opened the door to the creation of an independent and democratic Macedonian state. With this opening, the Macedonian political elites have faced a great number of challenges. Among them, the issue which was particularly prominent was the confrontation with the communist past/heritage. Interestingly, over the years the Macedonian political elites had a completely different approach to this issue. During the 90s, the party that emerged from the bosom of the Communist Party decided to ignore this issue. The change of the government in 1998 contributed to the start of certain steps in confrontation with the problematic communist past in Macedonia. Still, such steps were undertaken too slowly, softly and insufficiently. In the end, such an approach of the Macedonian political elites has paved the road for facing the communist past to be misused for revenge and for political party purposes. Such misuse was performed after 2006 through the implementation of the scandalous process of lustration, as well as, by abusing the fate of the victims of the communist

regime. The process of lustration especially through its creation and implementation, contrary to the recommendation of the international organizations, had produced new wounds and injustices for the Macedonian society. Additionally, providing moral satisfaction for the communist victims through the project called "Skopje 2014" was overshadowed by a great number of corruptive scandals connected to this project. Thus, the Macedonian story of confronting the communist past has become another sad story of the Macedonian transition – Issue abused for political points and financial motives, not for the promotion and provision of justice, reconciliation and democracy.

Tijana Perić Diligenski

Institut za političke studije, Srbija

Lustraciona pravde u postkomunističkom okviru

Konceptualno, lustracija u užem smislu podrazumeva proces dekomunizacije, odnosno diskvalifikacije i isključivanja sa najznačajnijih javnih funkcija identifikovanih pojedinaca povezanih sa prošlim režimom, posebno onih koji su se stručno i politički kompromitovali u trećoj grani vlasti i u birokratskom aparatu. Postkomunistička lustracija predstavlja moralnu osudu sa diskvalifikacionom političkom logikom. Kao sastavnica postkomunističke tranzicione pravde, lustracija ne predstavlja kažnjavanje u krivičnopravnom smislu i primenjuje se samo na ona lica koja su svojim političkim angažmanom kršila ljudska prava. Moderne varijante uspešnih lustracija prostorno su orijentisane na države centralne i istočne Evrope, u vremenskom periodu sloma socijalističkih režima, što se u većini država desilo između 1989. i 1991. godine. Intencija autora je da primenom metode studije slučaja analizira lustracionu praksu u Gruziji, Poljskoj, Češkoj, Slovačkoj i Ukrajini. Izlaganje će biti fokusirano na motive koji su doveli do

lustracije, vremenski interval u kom je sprovedena i na društvene posledice koje su joj usledile. Autor će nastojati da odgovori na pitanje da li su lustracioni procesi u navedenim državama determinisani delatnom političkom voljom ili su rezultanta društvenih htenja da se postigne socijalna pravda. Zaključuje se da ne postoji uniformno rešenje o sprovođenju lustracije, već su lustracione elite optirale za kazuističku logiku. Društveno i naučno je relevantna i okolnost da su države sa sličnim strukturalnim karakteristikama i komunističkom prošlošću primenjivale varijabilne lustracione mehanizme u različitim periodima (na početku tranzicije ili znatno docnije).

Aleksandra Krstić

Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka

Šta sve (ne) možeš u Srbiji kad si novinar: medijski aktivizam kao oblik borbe za pravednije društvo u lokalnim zajednicama u Srbiji

Cilj ovog rada je da objasni kako je medijski aktivizam postao jedan od glavnih oblika borbe za pravednije društvo u lokalnim zajednicama u Srbiji u poslednjih nekoliko godina. Metodološki, rad se zasniva na dubinskim intervjuima sa dvadeset novinara, urednika i vlasnika medija u jedanaest gradova u Srbiji i njihovim percepcijama borbe za pravedno društvo i bolji kvalitet života građana kojima je često onemogućeno da ostvaruju osnovna ljudska i građanska prava i o čijim problemima i pogledima na svet javnost nije dovoljno obavestena u mejnstrim medijima. Istraživanje obuhvata male, ali lokalno uticajne tradicionalne i onlajn medije, kao i medije trećeg sektora, poput YouTube kanala i lokalnih podkasta koji su poslednjih godina postali glavni posrednik između lokalnih zajednica i institucija, ali koji se i sami bore protiv pritisaka autoritarnog režima, nepovoljnog položaja na tržištu i ograničenih medijskih sloboda. Aktivistička uloga ovih medija

i njihova borba za rešavanje socijalnih, ekoloških, ekonomskih i mnogih drugih problema u zajednicama se u radu problematizuje u kontekstu zatvorenosti javnih institucija, kao i sa aspekta glavnih strategija koje mali lokalni mediji koriste da bi ukazali na određeni problem, dali glas socijalno nevidljivim grupama i doprineli stvaranju pravednijeg i demokratskijeg društva.

Danka Ninković Slavnić

Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka

Ana Milojević

Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka

Kristina Milić

Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka

The position of the judicial system in the media in Serbia

It is well established that media set the public agenda, suggesting to people what to think about (McCombs&Shaw, 1972). According to the agenda setting theory () if some topics get a prominent or marginalized place in the news, people pay more or less attention to those topics. Furthermore, some sources are prioritized on the media agenda, and become primary definers of the set topics. Since the rule of law is the fundamental democratic principle, this paper investigates the judicial system as the topic on the agenda of the media in Serbia. The research is based on the content analysis conducted within the international research project *Journalistic role performance* (JRP). We focus on the media content collected in Serbia during the year 2020 and on the judicial/court system as one of the 23 topics included in the JRP content analysis. The analysis encompasses 6.067 news items published in 11 media outlets selected to include all publishing platforms (online, print, radio and television) and relevant media brands in Serbia with

different audience orientation and editorial policy. The results show that news stories about the functioning of the judicial/court system are neglected, making less than 3% of analyzed news, being in the 15th place from 23 analyzed topics. Furthermore, based on the sourcing patterns and additional qualitative content analysis the differences in representing judicial system among analyzed media outlets will be discussed.

Milica Kulić

Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka

Upotreba društvenih mreža u tradicionalnim medijima u Srbiji – oružje za političku agendu

Polarizovana medijalizovana društvena stvarnost nalazi uporište u dve sfere: tradicionalnoj medijskoj sferi i sferi društvenih mreža. Ako se, u najgrubljem smislu, za tradicionalne medije podrazumeva da imaju svoje agende i da su promotori određenih politika, za društvene mreže važi to da su inkluzivne i u tom smislu urednički neodređene. Ipak, okupljajući svoju publiku oko političkih i društvenih polova, i jedna i druga sfera bivaju na sličan način politički instrumentalizovane. To naročito dolazi do izražaja u situacijama kada sadržaj društvenih mreža ulazi u prostor tradicionalnih medija, odnosno kada društvene mreže bivaju instrument koji služi kao potpora uređivačke, a često partijske polike. U ovom radu analiziraće se upotreba i zloupotreba netačnih informacija dobijenih sa društvenih mreža u prostoru tradicionalnih medija, sa ciljem da se potpomogne kreiranje narativa koji je prihvatljiv uređivačkoj politici na polovima medija u Srbiji. Analiza se bazira na dve studije slučaja na televizijama N1 i Pink, gde su ta dva medija uzeta kao vrednosno i politički suprotstavljena, iako nesrazmerno predstavljena - Pink na nacionalnoj frekvenciji uz snažnu

podršku vladajuće partije, a N1 na kablovskoj mreži, uz podršku dela opozicije. Ipak, dva primera ukazuju na svesnu ili nesvesnu upotrebu lažnih i lako proverivih informacija sa društvenih mreža u analitičkim formama u cilju podrške svojoj medijskoj orijentaciji.

Smiljana Milinkov

Univerzitet u Novom Sadu – Filozofski fakultet, Odsek za medijske studije

Dinko Gruhonjić

Univerzitet u Novom Sadu – Filozofski fakultet, Odsek za medijske studije

Održivost medija civilnog društva u Srbiji

Ideja rada je da analizira i problematizuje pitanje održivosti medija civilnog društva u Srbiji. Teorijski okvir polazi od istraživačkog nalaza da mediji civilnog društva nastaju kao odgovor na postojeći medijski sistem, koji nije u potpunosti u skladu sa očekivanjima koja se pred medije postavljaju u demokratskom društvu (Popović, 2016). Ti zahtevi su delovanje u javnom interesu, podsticanje nezavisnog i kritičkog mišljenja, kao i pružanje informacija građanima kako bi razumeli društvene procese i učestvovali u njima. Međutim, bez obzira na važnost uloge medija civilnog društva za javnu sferu, njihova pozicija je i dalje periferna u odnosu na dominantne medije kojima upravljaju politički i ekonomski centri moći (Milinkov, Milić, 2022). Ipak, sve je veći broj neprofitnih medija koje, u saradnji sa udruženjima građana, osnivaju novinari koji su napustili tradicionalne medije. Njihovi motivi su odgovorno bavljenje novinarstvom bez autocenzure i cenzure, bazirano na kritičkoj a ne tabloidnoj matrici na kojoj funkcionišu mejnstrim mediji (Kleut, Drašković, 2016). U okviru mera koje predviđa Strategija razvoja javnog informisanja u Srbiji, predloženi su

finansijski i drugi podsticaji, izmene regulative koje bi doprinele razvoju medija civilnog društva, kao i izrada studije o mogućnostima formiranja posebnog fonda za finansiranje medijskih sadržaja medija civilnog društva. Cilj rada je da, putem intervjua sa vlasnicima i urednicima, istraži ekonomsku održivost neprofitnih medija. Pretpostavka je da se mediji civilnog društva najčešće finansiraju kroz podršku donatora i publike, što ih stavlja u težak i neizvestan položaj, jer su finansije privremene i obično nedovoljne za ozbiljan kontinuirani rad.

Dejan Pavlović

Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka

Natalija Perišić

Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka

Danica Santić

Univerzitet u Beogradu – Geografski fakultet

Policy Considerations when Facing Asylum Applications Influx

During the last decade asylum procedures have become one of the most numerous administrative procedures around the world, due to the crises caused by poverty and conflicts. Any just society properly so called is bound to accept the foreigners facing persecution in their home countries. It is both principle of morality and established international legal standard. The number of positive decisions on applications of the asylum seekers in the Western Balkans have been decreasing to the extent that sometimes is more suitable to use per mille metrics instead of percentages (e.g. in the case of Greece). While it is possible to observe it as a discretionary power of the state official deciding on the any given asylum case, it is safe to say that there is a governmental policy behind the sum of all the

asylums granted. Some states open their borders and welfare systems, while the others are reluctant to do so. A governmental stance is influenced by numerous factors, some of them being: solidarity, international obligation to non-refoulement, political considerations, level of xenophobia in that state, media coverage and pressure from the civil society. In the Western Balkan region governments' actions are often delineated by international human rights norms, international agreements and, increasingly, by soft law norms. Obligations deriving from the EU accession process continuously hover above the national policy makers in their deliberations and decision-making actions. It is our intention to put more light on the considerations governments in the region are making when deciding what is social justice in relation to asylum requests.

Bojan Baća

University of Gothenburg – Department of Sociology and Work Science

**“Not with a Bang but a Whimper”:
Three Acts of Montenegro’s Antibureaucratic Revolution**

Throughout the 20th century, Montenegro has been a multicultural society. In postwar socialist Yugoslavia, *antifascism*, *internationalism*, and *civicness* became its key national identity markers. In the 1980s, however, elite conflict surrounding the nature of Montenegrin identity resulted in the political triumph of the Serb ethnonationalist narrative, framing Montenegrins as the “purest of Serbs” and thus reconfiguring its national identity from *civic* to *ethnic*. This transformation reached its peak during the so-called Antibureaucratic Revolution (ABR), a socio-political crisis that polarized Montenegro’s citizenry along ethnopolitical lines, from August 1988 to January 1989. What remains unclear about it is how and why the nationalist ideas of a populist fringe were eventually

adopted, promoted, and legitimized by people who initially came into the streets to articulate socio-economic grievances and demand political reforms to better the socialist self-management. Accordingly, this paper explores two interrelated processes – *popular revolt* and *elite transformation* – during three acts of the ABR: the August, October, and January protests. By analyzing publicly available textual corpora (e.g., newspapers, memoirs, police records), this paper illuminates three aspects of the ABR: (1) the material and discursive conditions that made public dissent possible, (2) the waves of mass protests against the “corrupt, alienated, and inefficient party/state leadership”, and (3) the mechanisms of the elite-mass interactions that eventually gave the counter-elites sufficient legitimacy to overthrow the old nomenklatura and “return power to the [ethnically-defined] people”. As such, the paper aims to understand why and how civil society turns “uncivil” during tectonic shifts in the nexus of polity–economy–society.

Jasminka Simić

Radio-television of Serbia

Post-Cold War Transition in the Eastern Europe: Need and Perspective

The paper analyzes the factors that influenced the transition of the centrally planned economy of the countries of Central, Eastern and South-Eastern Europe to the Western neoliberal model of the market economy, based on liberal democracy and respect of human rights and freedoms, within the framework of Euro-Atlantic integration, membership in the European Union and NATO. It is noted that the turning point was the global economic crisis in 2008, which resulted in the euro-zone crisis, because it caused the erosion of democratic control mechanisms in the interest of finance and created the conditions for the “oligarchization” of politics and the turn of voters to

populist movements. By applying the document analysis and comparative method of the indicators of transformation through statistical data, as well as the decisions and practices of Central, Eastern and South-Eastern European countries, along with case study of the socio-economic development of countries in the post-Soviet Union, the author presents a hypothesis that the convergence of the wrong influences on the internal plan (the broken promise, consensus in danger) and external circumstances (the first Ukrainian crisis, the migration wave, the COVID-19 pandemic, the Russia-Ukraine conflict) enabled the deconsolidation of young democracies in Central, Eastern and South-Eastern Europe and illiberal drifts, at the same time the creation of modern autocracies in the Eurasian region with the most significant external factor, Russia. In conclusion, it is stated that compactness is needed, which is currently more visible in the Atlantic security community than in the European economic and political community, also, sustainable solidarity in considering the relationship between democratic values and the needs of economic existence, in order to Central, Eastern and South-Eastern Europe face more effectively to global challenge of Russia-Ukraine conflict, which will definitively determine the political, economic, moral and value boundaries between post-Cold War Europe and Eurasia, with the ultimate outcome of the transformation of neoliberalism or the formation of a new international economic order.

Oliver Kannenberg

Institute for Parliamentary Research, Germany

Lost in Transition – The Case of the German Left Party

In the recent 2021 Bundestag election the Left Party suffered its worst election result in about 20 years and failed to clear the five-percent threshold and thus nearly lost all its parliamentary seats. The communist successor party (CSP) to the Socialist

Unity Party of Germany (Sozialistische Einheitspartei Deutschlands) is still struggling with the GDR legacy for several years after reunification. At the beginning of the new millennium, and as a result of the controversial social reforms in Germany, the left-wing populist party (under a new name) achieved considerable electoral success, especially in the territory of the former GDR. This was followed by the self-imposed goal of expanding the image and perception as "East German Party" and "conquering" the West of the Federal Republic. This can be considered a resounding failure after the 2021 election. In the aftermath, sprawling personnel debates and struggles, intra-party #metoo-discussions and rifts over the stance on the Russian invasion of Ukraine ensured ongoing tensions. How has the Left Party as a CSP transformed itself several times over the past years and to which particular German circumstances has it had to adapt? This is the overarching question this paper will address. In addition, it will shed a light at the differences and similarities between the Left Party as the "westernmost" CSP and other CSPs thirty years after the fall of the Iron Curtain.

Natasza Styczyńska

Jagiellonian University – Institute of European Studies

Populists Euroscepticism in Central and Eastern Europe

Anti-European rhetoric emerged in new post-communist EU member states alongside European integration, which accompanied the processes of transformation and modernization, but also the general trend of globalisation. Euroscepticism has also often been linked with the post-enlargement fatigue, neo traditionalism and populism that appears both in the mainstream and at the margins of the political spectrum. Observation of populist political parties in Central and Eastern Europe (CEE), their rhetoric and initiatives

highlights that many populist slogans are, at the same time, anti-European and appear more often at the right side of political arena. Eurosceptic populism will be discussed with Poland as a main focus, also due to the fact that this member state remain the biggest beneficiary of EU funds and one of the most pro-European societies in the EU. This paper maps the Eurosceptic populist actors active in the region of CEE while put the special focus on the Polish political arena since 2015 and analyse how Europe and the EU are discursively constructed. The paper is a result of research conducted within H2020 project POPREBEL – ‘Populist rebellion against modernity in 21st-century Eastern Europe: neo-traditionalism and neo-feudalism’.

Marko Žilović

University of Belgrade – Faculty of Political Science

At the Juncture of Nation and Market: Explaining the Illiberal Turn of the Postcommunist Center-Right in East Central Europe

Why have some erstwhile center-right political parties in postcommunist Europe – such as Hungarian Fidesz or Polish PiS – come to vehemently reject liberalism, while most other center-right parties in the region remain committed to it, even if sometimes reluctantly so? Tracing diverging trajectories of the center-right political parties in 12 countries of the region over the period of 30 years, I show that almost all of them have encountered illiberal moments and temptations. Yet, only few of them have made an enduring illiberal shift. Even when illiberalism is electorally profitable, the center-right political choices remained constrained by the outcomes of the two critical junctures in the first decade of post-communist democratization – one dealing with the national question, and the other dealing with the economic transition. Illiberalism

prevailed on the center-right only where the contingent outcomes of these junctures created mutual affinity between the center-right and the radical right due to their joint opposition to socially cosmopolitan and economically neoliberal Left. Where the Left could not be plausibly painted as both culturally *anational* and economically *antisocial*, cooperation between the radical right and the center right was fraught with difficulties, ultimately forcing the center-right into moderation.

Zoran Lutovac

Institut društvenih nauka, Srbija

Socijalna pravda i populizam u postkomunističkim društvima

Socijalna pravda u ovom radu predstavlja koncepciju građanskog društva koje počiva na ideji da svi ljudi zaslužuju jednake uslove za život, ideji koja se širi izvan pravnog prostora jednakosti pred zakonom, uključujući sve sfere društvenog života: pravednu raspodelu osnovnih dobara i usluga, razvoj osobe u društvu, koja podrazumeva dostupnosti obrazovanju, zdravlju i ljudskim pravima uključujući integraciju u društvo najugroženijih socijalnih grupa, sve u cilju izgradnje pravednija zajednica. Ovako shvaćena ili interpretirana socijalna pravda ima značajan politički potencijal i izvorno se povezuje sa socijaldemokratijom, radničkim pokretima, socijalističkim, i drugim levim partijama i pokretima. Međutim, u prostor socijalne pravde sve više i sve češće ulaze populisti, naročito tamo gde su etablirane stranke izneverile očekivanja, otuđile se od građana i svojih birača, a naročito u postkomunističkim društvima u kojima su leve ideje kompromitovane u vreme real-socijalizma. Populizam je postao globalni fenomen, ali u postkomunističkim zemljama taj fenomen ima neke zajedničke osobenosti koje su proistekle, pre svega, iz strukturalne razlike u odnosu na liberalne demokratije razvijenih zapadnih zemalja,

poput neliberalne političke tradicije i političke kulture, nerazvijenih i neutemeljenih institucija i stranaka, te specifične socijalne baze proistekle iz takvog društvenog okvira.

Thomas Lazaridis

University of Crete – Department of Political Science

Understanding Far-right parties and politics in post-communist democracies: methodology challenges and theoretical approaches

The first period of democratization in east-central European countries was full of promising hopes, which were quickly accompanied by disconcerting proofs regarding the new political status quo installed in these countries. The new political and party systems appeared quite unstable for a long time, while overt nationalism(s) of all kinds, quickly manifested themselves. Consequently, new protagonists emerged in the newly formed parliaments who combined elements of racism, nationalism and welfare chauvinism. The study of political parties and its personalities, with the above characteristics, made it necessary to search for new theoretical approaches to explain the demand for (ultra-)nationalism politics, while the scholars of the field highlighted the need for new analytical models and tools, so that the party systems can be compared with the corresponding Europeans. In this context, this presentation will analyze the methodological and theoretical approaches that research has reached in order to distinguish and analyze parties whose ideological core and party activism are similar to European parties belonging to the Radical and Extreme Right. At the same time, it will be examined to what extent theories that connect the economic-crisis thesis with the electoral success of Far-right parties, can be a useful tool for

explaining the rise of these parties in post-communist societies. At last, the presentation will analyze if other factors, such as political and cultural can be determinant and critical variables in order to explain the constant social and political availability to extreme personalities and parties.

Maja Marković

The Hubert Humphrey School of Public Affairs Alumna

Social policy or vote-buying: Resent cases of Serbia and Montenegro

This paper examines recent social interventions in Serbia and Montenegro, a Montenegrin tax reform aiming to increase salaries and Serbian wide scheme of cash transfers. These cases are examined through the prism of populism and political pragmatism trying to show how social policies and social interventions are prone to be used as part of the efforts the generate wide electoral support. Paper discusses social policies in the post-communist environment arguing that the communism generated a set of norms and expectations that make social policies in the Central and Eastern Europe more vulnerable to being manipulated for acquiring political gain than in some other countries. Aim of this paper is to draw the attention to the need of more serious and more long-term social planning which will not be subordinated to the short-term political goals. Only with that being achieved, countries in the Western Balkan will be able to see higher socio-economic progress.

Dušan Vučićević

Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka

Dejan Brsać

Institut za političke studije, Srbija

Partijsko preduzetništvo kao “smokvin list” za manjinsko predstavljanje na izborima u Srbiji

Odabir izbornih pravila predstavlja jednu od ključnih institucionalnih odluka za ublažavanje i rešavanje konflikata u etnički složenim društvima. Pritom se izbornim dizajnerima preporučuju dva pristupa: centripetalni izborni aranžmani integracionističke škole zasnovani na ideji međuetničkog glasanja i multietničkim partijama/izbornim listama koje izborni rezultat ostvaruju glasovima koji prelaze etničke granice; power-sharing aranžmani konsocijativne škole koji obezbeđuju političku predstavljenost relevantnim etničkim grupama od strane njihovih zastupnika. Na teritoriji Centralne i Istočne Evrope, gotovo bez izuzetaka, koriste se power-sharing izborna pravila, bilo da se radi o afirmativnim merama namenjenim manjinskim strankama (npr. Srbija), kandidatima (npr. predsedništvo BiH), glasačima (npr. Hrvatska i Slovenija) ili teritorijalnim jedinicama (npr. Crna Gora do 2011). Dodatno, afirmativne mere moguće je razlikovati i prema tome da li vode korporativnom (ustavom ili zakonima predeterminisane etničke grupe koje predstavljenost obezbeđuju rezervisanim mestima ili etničkim kvotama) ili liberalnom (etničke grupe nisu predeterminisane, već se samokonstituišu na izborima) podtipu power-sharing demokratije. Iako su tenzije između centripetalnog modela glasanja i korporativnih podtipova konsocijacija očiglednije (izbor hrvatskog člana predsedništva BiH glasovima Bošnjaka; pokušaj srpske zajednice na Kosovu da izabere predstavnike Bošnjaka i Goranaca u kosovski parlament 2021), jer etničke zajednice imaju rezervisana mesta u institucijama, ali obrasci strateškog glasanja preko etničkih linija mogu da izmene prirodu etničke reprezentacije (etničku grupu predstavljaju partije/kandidati „lojalni“ drugoj etničkoj

grupi), „zloupotreba“ power-sharing izbornog dizajna moguća je i u liberalnom podtipu kakvom pripada Srbija. U Srbiji četiri institucionalna podsticaja olakšavaju predstavljenost manjinskih grupa: deset puta manji broj potpisa potreban za formiranje manjinske stranke; jedna izborna jedinica; nizak efektivni cenzus; uvećanje manjinskih koeficijenata u procesu raspodele mandata za 35%. Svi oni zajedno, uz niske kriterijume RIK-a za određenje manjinskih lista, u poslednjih nekoliko izbornih ciklusa, rezultiraju kandidovanjem „lažnih“ manjinskih lista i, povremeno, osvajanjem parlamentarnih mandata. Cilj rada je da analizira slučajeve manjinskog „preduzetništva“ ne samo iz ugla ponude, već pre svega tražnje (biračkih preferencija). U tu svrhu biće analizirani izborni rezultati manjinskih partija u mestima naseljenim pripadnicima nacionalnih manjina, pre i posle uvođenja afirmitavnih mera, pomoću modifikovanog indeksa etničke reprezentacije (srazmera između udela osvojenih glasova manjinske partije i procentualnog učešća manjine u ukupnoj populaciji naseljenog mesta). Empirijskom analizom razdvojićemo manjinske liste koje izbornu podršku dobijaju u etničkoj grupi koju predstavljaju i slučajeve zloupotrebe izbornih pravila i „manjinskog preduzetništva“ koje menja prirodu etničke reprezentacije u Srbiji.

Zorica Mršević

Fakultet za evropske pravno političke studije Novi Sad

Nevidljiva tela - između straha i ambicija

Neki oblici rodno zasnovane nejednakosti iz komunističkog vremena, nastavili su da postoji i u postkomunističko doba, posebno koje se odnosi na narodno zasnovano naselje. Stari modeli nastavljaju da funkcionišu i dalje a nastavlja da postoji blaga ili minimalna društvena osuda. Predmet teksta je analiza jednog vida rodno zasnovanog nasilja, seksualnog naselja u univerzitetskom ambijentu, koji postoji kamuflirano dobro

raspoređenim metodama nevidljivosti. Na delu je moć sistematskog kontekstualnog negiranja seksualnog predatorstva činjenjem žrtava nevidljivim a njihovih iskustava irelevantnim. Ipak, gotovo da nema fakulteta gde ne bi „svi znali“ za profesore koji se „zabavljaju“ sa studentima. Poznao je i da ima studentkinje koje želi da „tim lakšim putem“ dođe do položenog ispita, bolje ocene, diplome. Cilj teksta je osvetljavanje kontekstualnog položaja žrtava seksualnih predatora, od onih kod kojih dominira strah, do onih kod kojih je strah zamenjen profesionalnom ambicijom. Jedne čute iz straha, druge se pak, odlučuju za kalkulisanje koristi u vidu ispunjenja profesionalnih ambicija. Zaključuje se da su one, bez obzira da li njihovom situacijom preovlađuje strah ili ambicija, (nevidljive) nepriznate kao žrtve, kako neposrednog predavača, tako i ambijenta koji postoji u takvom vremenu postojanja i u vremenskom periodu postojanja. Kao da u toj ambijentalnoj igri nejednakosti žena može biti (nakratko) vidljiva samo kada ima da joj se nešto prebaci, obično ono što se muškarcima retko zamera. Nejednakost društvene moći predatora i njegove žrtve ima i repekusije izražene ekonomskim merilima, kao i svaka druga vrsta nejednakosti.

Jelena Riznić

Institut društvenih nauka, Srbija

Od „socijalne države“ do „socijalne majke“: Neoliberalni oblik kapitalističke regulacije i prava žena u Srbiji

Cilj izlaganja je analiza položaja žena u Srbiji od perioda (real)socijalizma do savremenog kapitalizma sa posebnim osvrtom na radna i reproduktivna prava žena. Izlaganje će kroz istorijsku perspektivu ukazati na osnovne promene i karakteristike položaja žena koje su se dogodile sa transformacijom društveno-ekonomskog sistema te na mogućnosti ostvarivanja ženskih prava i „rodne

ravnopravnosti" za koju se Republika Srbija deklarativno zalaže. Neoliberalni oblik kapitalističke regulacije doneo je i značajnu promenu uloge države koja je sve manje redistributivni činilac, a sve više vrhovna instanca za stvaranje „pogodne investicione klime“. Ovakva ekonomska orijentacija podrazumevala je dalju eroziju radničkih prava kroz izmenu radničkog zakonodavstva i sve veću zastupljenost fleksibilnih radnih odnosa uz konzervativne narative o mestu žene u društvu. U takvim uslovima je prelazak sa koncepta „socijalne države“ na koncept „socijalne majke“ zastupljen na gotovo svim nivoima: od izjava državnih zvaničnika i „stručnjaka“ o uzrocima smanjenja broja stanovnika u Srbiji do zvaničnih nacionalnih strategija, akcionih planova i zakona koji se odnose na ženska radna i reproduktivna prava. Umesto strukturne podrške i stvaranja materijalnih uslova u kojim žene mogu slobodno da odlučuju o roditeljstvu, zvanična politika Republike Srbije je individualizacija materinstva i svaljivanje odgovornosti za reprodukciju na žene koje treba da prihvate i fleksibilne radne aranžmane i brigu o zavisnim članovima domaćinstva u nedostatku javnih servisa na kojim država mora da „prištedi“.

Zlatiborka Popov-Momčinović

University of East Sarajevo – Faculty of Political Science

Political representation of women in Bosnia and Herzegovina: „Nas je više“

The number of women in parliaments has increased in the last three decades throughout the world, and the greater presence of women elected is considered as one of the main modern political trends, accompanied by a growing body of literature that seek to explain these changes. In the burgeoning feminist research, Hannah Pitkin's seminal theory of representation (1967) is mostly used as a starting point, and her distinction

between formal, descriptive, substantial and symbolic representation. The most challenging questions are when and how the elected women represent other women and put women's issues and concerns on the political agenda, accompanied by different debates about women's interests on the one side and feminist demands for justice on the other, including complicated interrelations between different dimensions of representation. In Bosnia and Herzegovina, there is almost no academic research on the issue except few discussions about the "gender quotas" and the electoral law (formal representation). The research of trends regarding presence of women in parliaments (descriptive representation) is mostly conducted/published by women's civil society organizations, whereas the issues of what elected women do and how they act for women's issues (substantial representation), and represented feelings of being represented (symbolic representation) are left out. In this work, based on the in-depth interviews with female representatives from the state and entity parliaments conducted during the year 2022, the author will contribute to the academic knowledge and analyze and discuss the main challenges regarding the four dimensions of political representation of women as explained by Pitkin (formal, descriptive, substantial and symbolic) in the context of post-socialist and post-conflict Bosnia and Herzegovina, and as a part of feminist demands for justice.

Marko Aksentijević

Kolektiv Ministarstvo prostora, Srbija

Jovana Timotijević

Kolektiv Ministarstvo prostora, Srbija

“Imam krov nad glavom, ali nema ništa iza mene” - tenzije zagovaranja stambenih politika koje nisu zasnovane na privatnom vlasništvu

Otkup stanova u društvenoj svojini početkom devedesetih godina igrao je ključnu ulogu u restauraciji kapitalističke logike u celom regionu i njenog bržeg i lakšeg prihvatanja u opštoj populaciji. Masovno sticanje privatne svojine nad stanovima (u 2011. je čak 97% stanova u Srbiji u privatnoj svojini) efikasno je razvilo tržište stanova, a u naporu podvajanja političke i ekonomske sfere, stanovanje je depolitizovano i tretirano kao ekonomsko pitanje. Kroz prekarizaciju svih drugih stambenih statusa (podstanari u socijalnim stanovima ili stanovima na tržištu), ali i promociju i prioritizaciju privatnog vlasništva, vlasništvo nad stanom postalo je istovremeno i potvrda individualne sposobnosti i nužni mehanizam sigurnosti za pojedince i njihove porodice, bez obzira na rastuću nepriuštivost takve opcije. Ovakva transformacija stambenog sektora i stambenih politika, počevši od sâme privatizacije, samo je pojačala i dalje nastavlja da produbljuje društvene nejednakosti. U takvom kontekstu, većina predloga mera koje bi mogle da obezbede pravedniju distribuciju adekvantog i sigurnog stambenog prostora nužno moraju umanjiti uticaj stambenog tržišta i uključiti modele stanovanja koji se ne zasnivaju na privatnom vlasništvu. Oslanjajući se na rezultate istraživanja javnog mnjenja u Beogradu o uslovima stanovanja i mogućim merama stambene politike (od oporezivanja praznih stanova, razvoja savremenog stambenog zadrugarstva, ograničavanje visina najma i dr.) sprovedenog u januaru 2022. godine, ovaj rad će sagledati izazove pokušaja repolitizacije pitanja stanovanja, kao i zagovaranja mera održive i pravednije stambene politike. Pitanje vlasništva upravo je ključni element

u kome se ovakve politike sučeljavaju sa ekonomijom tržišta i dominantnom percepcijom javnosti.

Predrag Zenović

University of Donja Gorica

Thinking justice in post-Yugoslav space: redistribution, recognition and transition

Justice is one of the omnipresent terms in the public sphere of ex-Yugoslav, post-socialist states. The status of a social value like justice did not remain the same after the breakdown of the common federal state; thenceforth, its meaning and normative connotation have significantly changed. Socialism put justice as one of the cornerstone principles of its ideology and political programs. During the socialist era, the economic and social structure of post-Yugoslav societies underwent significant changes. Heavy industrialization and the introduction of a State monopoly on services like healthcare and education formed a special tie between the citizen and State. The transitional shift to market economy – that encompassed privatization, legal and constitutional changes as well as the change in the social structure of ex-Yugoslav states – has also altered the core normative content of the idea of justice. Neoliberalism, with private property, individualism and entrepreneurship as its core values, arose as a new philosophical paradigm propagated by political and social elites. This development was simultaneous with the beginning of a civil war that redefined the contours of national states, constitutional identity and the role of ethnicity in future independent states. Furthermore, a plethora of emergent issues – large-scale or systematic human rights violations, persecutions of war criminals, reconciliation, repatriation and reparations, etc. – added a new layer of meaning to the notion of transitional justice, as understood in the post Yugoslav context.

Snežana Đorđević

Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka

Ostvarivost ideala otvorenog i inkluzivnog grada (pravo na grad)

Predmet ovog članka je analiza značaja i ostvarivosti ideala otvorenog grada (koncept UN) i inkluzivnog grada (koncept demokratskog društva) u post-socijalističkim društvima. U savremenom neoliberalnom svetu, ovaj koncept, zbog velikih socijalnih raslojavanja i velikog jaza u redistribuciji, postaje sve interesantniji brojnim teoretičarima u oblasti urbane politikologije. Cilj ovog članka je da otvori najvažnije teme kojima se bavi savremena urbana politika: fenomen *privatizacije fonda stanova* u tranzicionim zemljama kao vid socijalne pravde, problem *dostupnosti stana* za socijalno ugoržene kategorije koje često obuhvataju veliki deo populacije i kvalitet i kapaciteti *socijalnog stanovanja* u tranzicionim zemljama (poređenje Beograd – Kopenhagen). Pored ovih tema članak analizira *ograđena naselja* kao indikator fenomen poništavanja socijal demokratskog koncepta mešovitog stanovanja kao i raširenost *džentrifikacije* kao raseljavanja siromašnih radi kreiranja ekskluzivnih rezidencijalnih i trgovačkih četvrti, kao i fenomen. U pogledu participativnosti, članak se bavi postojanjem *participativnog odlučivanja* i problemom zapuštanja i prodaje (privatizacije) *javnih prostora*, kao bitnih za susrete i druženje ljudi (slučaj urbanog pokreta „Zauzmi London“). Metod istraživanja: analiza i prikaz (sinteza) dometa savremenih studija u ovoj oblasti, uz neke indikativne studije slučajeva (dometi pokreta „Zauzmi London“ i afirmacija i inovativnost rešenja mešovitog i socijalnog stanovanja u Kopenhagenu uz komparaciju sa iskustvom Beograda). Komparativna metoda se koristi i za analizu fenomena participativnog odlučivanja i održavanja, obogaćivanja ili zapuštanja javnih prostora. Rezultat ovog članka je produbljena debata o ovim bitnim

temama u našoj naučnoj praksi, te da se po principu učenja iz iskustva dobre ili loše prakse izvedu zaključci i preporuke za izbor optimalne urbane i politike stanovanja.

Vujo Ilić

Univerzitet u Beogradu – Institut za filozofiju i društvenu teoriju

Ruralno-urbana polarizacija i demokratsko nazadovanje u Srbiji

Globalno demokratsko nazadovanje poslednjih decenija je u različitim kontekstima širom sveta bilo praćeno procesima društvene i političke polarizacije. Populistička retorika podela na “nas” i “njih” je podsticala polarizaciju oko već postojećih ili novih dimenzija. U jednom broju slučajeva, mobilizacija glasača odvijala se oko geografski i statusno određenih vrednosti i interesa, koji bi se mogli svesti na već postojeće razlike između gradskog i seoskog stanovništva. Razlike između birača u urbanim i ruralnim sredinama nisu u svim zemljama podjednako duboke, ali je potencijal za polarizaciju koja vodi demokratskom nazadovanju veći kada se kroz njih prelamaju ekonomska marginalizacija, posebno u procesima ekonomske tranzicije, kao i sukobi oko liberalnih i konzervativnih vrednosti. Cilj ovog rada je da ispita da li je u Srbiji, državi koja u poslednjoj deceniji prolazi kroz naglo demokratsko nazadovanje, moguće identifikovati obrasce urbano-ruralne polarizacije. U empirijskom delu rada prvo se analizira polarizacija kroz izbornu ponašanje u periodu od izbora 2012. do 2022. godine, korišćenjem podataka o glasanju na nivou biračkih mesta u gradskim i seoskim sredinama. Da bi se kontrolisala ostala objašnjenja izbornog ponašanja, u drugom delu se analiziraju stavovi birača, koristeći podatke iz anketnih istraživanja u periodu od 2012. do 2022. godine. Konačno, da bi se razumeli mehanizmi koji podstiču polarizaciju, u trećem delu se analiziraju strategije aktera iz partija vlasti i opozicije u

ovom periodu, kroz najvažnije ilustrativne slučajeve zastupanja interesa i vrednosti seoskih, odnosno gradskih birača. Preliminarni zaključci ovog rada trebalo bi da, koristeći podatke iz Srbije, informišu i podstaknu širu debatu o različitim oblicima političke polarizacije u državama koje prolaze kroz demokratsko nazadovanje, ali i o mogućim mehanizmima depolarizacije.

Andrea Matijević

Institut za političke studije, Srbija

Postsocijalistička transformacija: ekonomski rast i/ili rast ekonomske nejednakost? Slučaj Republike bivše SFRJ

Proces tranzicije se, između ostalog, može shvatiti i kao proces transformacije države od glavnog kreatora i kontrolera ekonomskih aktivnosti ka država koja postoji paralelno sa slobodnim tržištem na koje nema gotovo nikakav uticaj. Jedan od osnovnih argumenata kojim se nalazi opravdati ideju tranzicije jeste viđenje prema kom državnim ekonomskim intervencijama umanjuje ekonomske performanse države, pre svega u kategorijama ekonomskog rasta. Ovim radom se, kroz slučaj bivše republike SFRJ (Bosne i Hercegovine, Severne Makedonije, Slovenije, Srbije, Hrvatske i Crne Gore) i njihovog procesa postsocijalističke transformacije preispitivanja vrednosti. Autor će uz pitanja ekonomskog rasta pažnju posvetiti i pitanjima rasta ekonomske nejednakosti ovih država u procesu postsocijalističke transformacije, odnosno tranzicije. Osnovna pretpostavka od kojeg autora se nalazi je sledeća: bez obzira na (relativno skroman) rast bruto domaćeg proizvoda po glavi stanovnika posmatranih država, proces tranzicije i sveopšte postsocijalističke ekonomske transformacije, državne vrednosti državne ekonomske transformacije i državne ekonomske transformacije. Iako studije koje se bave pitanjima međusobnih relacija ekonomskog rasta i rasta ekonomske nejednakosti ukazuju na to da relacija između ova dva

fenomena ne može biti jednostavno determinisana i data kao konačna, pojedini autori ipak smatraju da se rast ekonomske nejednakosti može smatrati faktorom ograničenja ekonomskog rasta. Upravo zbog toga će, i u ovom radu, argument o uzrokovanom rastu ekonomske nejednakosti poslužiti za preispitivanje politike tranzicije i postsocijalističke tranzicije imaju bivše SFRJ republike, ne samo izdržavanje ekonomske politike u skladu sa državnim zakonima i mogućnostima delovanja države i politike tranzicije.

Mohd Sajid

Shibli National College, Azamghar UP, India

Changing Paradigms of Social Justice Since the Collapse of Communism in Eastern Europe

Almost a quarter of a century ago, in the summer of 1989, Francis Fukuyama could boldly predict 'an unabashed victory of economic and political liberalism over communism and socialism. The triumph of the West' and Fukuyama's proclamation that 'the end point of mankind's ideological evolution' was 'the universalization of Western liberal democracy as the final form of human government to ensure social, political, and economic justice'. However, in the Twenty First century, the world looks different from the world imagined by Francis Fukuyama. In modern time, economic liberalism is a tarnished brand, while the proponents of 'state capitalism' in China and elsewhere openly deride Western democracy. The liberal democracy which promised the abolition of master slave relationship and foster a vision of egalitarian society is facing backlash. In this context, the author has tried to examine the changing paradigms of social justice since the collapse of communism in Eastern Europe, which encourage Francis Fukuyama to write 'End of the History?' in 1989.

Cirila Toplak

University of Ljubljana – Faculty of Social Sciences

Meritocracy: A problem or a solution to the post-socialist governance crisis?

Following the parliamentary elections in Slovenia earlier this year, the new Prime Minister Robert Golob requested that all 41 newly elected Members of the Parliament from his liberal Freedom Movement party take a Gallup test for Golob to assess their competencies and motivations and subsequently assign them to parliamentary tasks. The ensuing surprise and dismay of the media and the public demonstrated how far removed from any sort of conventional understanding of meritocracy the post-Socialist partitocracy in Slovenia has become. Post-Socialist Slovenia has seen conventional notion of merit becoming increasingly irrelevant in political appointments, provincialisation, brain drain and disproportional number of parties vying for power over a relatively small population being among the reasons. However, the principal reason why meritocracy appears utopian despite the direst ever need for effective and selfless governance is the political appointment system that is primarily based on devotion to the party and its leadership figures. In this conference paper I propose to review modern political theory on meritocracy and compare the interpretations of and attitudes toward meritocracy by the Yugoslav Socialist regime and the post-Socialist Slovenia with a particular emphasis on recruitment to political posts. I maintain that on the one hand, in current complex global affairs merit should be considered a key political appointment factor, and on the other hand, the controversy between meritocracy and social injustice generated by capitalism should motivate us not to discard meritocracy as utopian *per se* but to explore regional political traditions as well as lessons from societies worldwide claiming to be meritocratic in an attempt to reinvent meritocracy for contemporary political and social conditions.

Emilio Çika

Mediterranean University of Albania

Ilir Hebovija

Mediterranean University of Albania

Social justice and the role of the Millennium Development Goals for overcoming socio-economic inequalities in Albania

The Millennium Development Goals (MDGs) marked a historic and effective moment, just 10 years after the fall of the Eastern Bloc, of global mobilization to achieve a series of important economic and social goals around the world. They expressed widespread public concerns about poverty, hunger, disease, education, gender inequalities and environmental degradation. By aggregating these priorities into a well-defined set of eight measurable and time-bound targets, the MDGs helped foster global awareness, political accountability, improved data, social feedback and public pressure. Seen in this perspective, the study aims at the analysis of the MDGs and their framework of actions, as well as how they have managed to influence or not the mitigation of inequalities and the addressing of challenges in Albanian society. Albania has shown its maximum commitment to achieving one of the greatest challenges of humanity embodied in the MDGs. With the beginning of the new Millennium, Albania was one of the countries that adopted the Millennium Declaration (September 2000) and agreed to fulfill the Objectives in the terms defined in the Declaration. Throughout the period defined for the achievement of the objectives, Albania prepared and submitted five National Reports regarding the country's achievements. A sixth report was prepared by UNDP Albania. Albania was the country which, through a resolution that was approved in the country's Parliament, added one more objective to achieve, establish and strengthen good governance.

Nikola Beljinac

Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka

Ivana Spasić

Univerzitet u Beogradu – Filozofski fakultet

Da li je za etnokulturnu pravdu neophodna liberalna država? Osvrt na (post) jugoslovensko iskustvo

Dvadeset godina nakon što su države bivše Jugoslavije zakoračile putem institucionalizacije liberalnog multikulturalizma, ugradivši javno priznanje etnokulturne raznolikosti u svoje ustave i prateće zakonske akte, primenjena formula prihvatanja manjinskih etnokulturnih identiteta pokazuje vidljive znake zamora. Juridički usmeren, model multikulturnog građanstva je stabilnu i pravednu demokratiju vezivao za uvođenje posebnih pravnih zaštita manjina. Međutim, ono što se početkom ovog veka optimistički proglašavalo krunom političke transformacije ovdašnjih društava, danas pre nalikuje na još jedno zapušteno i nedovršeno tranziciono poglavlje. Etnička distanca između pripadnika različitih grupa koje nastanjuju isti politički prostor nije umanjena, dapače; problem integracije je i dalje akutan; a ispostavilo se i da grupno-diferencirana prava mogu postati instrument dominacije unutar manjinskih etnokulturnih grupa, kao i u njihovim uzajamnim odnosima. Nasuprot pristupima koji na uočene manjkavosti multikulturalnih politika u regionu odgovaraju isključivo kroz samoevaluaciju liberalno-multikulturalnog obrasca, nastojeći da model koriguju i dodatno učvrste „iznutra“, u svom izlaganju ćemo ukazati na vredna iskustva javnog uvažavanja etnokulturne različitosti u socijalističkoj Jugoslaviji. Ova šira politikološko-sociološka perspektiva je, po našem sudu, važna ne samo da bi se preispitala teza da je za etnokulturnu pravdu nužan liberalno-demokratski politički okvir, već i da bi se otvorio prostor za ponovno ocenjivanje nekih potencijalno pozitivnih aspekata

nejuridičkog pristupa multikulturalnosti primenjivanog u socijalizmu, iz kojih se mogu izvući pouke i za današnje vreme.

Ljubiša R. Mitrović

Univerzitet u Nišu – Filozofski fakultet

Dragana Mitrović

Centar za balkanološke studije, Srbija

Društvena cena strategije neoliberalne tranzicije i kompradorskog upravljanja razvojem-proizvodnjom zavisnog društva perifernog kapitalizma

U radu se ispituje domet vladajućih strategija razvoja i upravljanja u postkomunističkim društvima na Balkanu, sa posebnim osvrtom na Srbiju. Efekti tranzicije ovih društava sagledavaju se u uporednom kontekstu kao rezultat izbora/dejstva kako unutrašnjih aktera (političke elite i kompradorske buržoazije), tako i uticaja interesa geostrateških snaga u modernom vremenu (neoliberalni globalizam, proširenje i apsolutizacija moći megakapitala, MMF-a...). Autori posebno analiziraju društvenu cenu neoliberalne tranzicije i efekte ekonomske politike preteranog oslanjanja na strane investicije na proces rekolonizacije ovih zemalja na njihovu spoljnu politiku i ograničeni suverenitet. U radu se ističe potreba kritičkog modeliranja autonomije strategije razvoja i upravljanja kojom bi se ostvarila tranzicija tranzicije, odnosno alternativnog projekta socijaldemokratskih društvenih promena u nama.

Dušan Pavlović

University of Belgrade – Faculty of Political Sciences

Mihail Arandarenko

University of Belgrade – Faculty of Economics and Business

Egalitarianism and redistribution in Serbia. Political philosophy of egalitarianism and the political economy of redistributive reform in Serbia

We look into the post-communist redistributive policies in Serbia, especially after 2000. Our main thesis is that market fundamentalism, a principle to the effect that the market is the single most efficient solution for the post-communist transition, failed to deliver what was promised. The worse-off were supposed, after a brief transitional sacrifice, to fare as good as the better-off by reaping the benefits of market economic reforms. Faster growth was expected to bring more good jobs, as the most efficient way to eradicate poverty. Unfortunately, the tide that was supposed to lift all boats has never fully risen. While growth has not been fast, Serbia's inequalities grew rapidly after 2000 and have remained elevated ever since. We look into redistributive reform measures to explain why, thus offering two novelties in our research. First, we identify a critical juncture in the early 2000s. We argue that newly adopted neoliberal social policies were combined with class- and ethnic-based discriminatory approaches inherited from the socialist (pre-1990s) and post-socialist (the 1990s) periods, respectively, to create an idiosyncratic, exceedingly pro-rich welfare state in Serbia. Second, our approach is that of applied political philosophy, which combines public policy analysis with political philosophy—the two social science disciplines that rarely intersect.

Miloš Bešić

Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka

Stratifikacijske i generacijske razlike u prihodima i divergentni obrasci promena u Srbiji

Između različitih socijalnih stratuma i generacija evidentne su razlike u nivou prihoda. Nas, međutim, u ovom radu ne zanima samo stepen ovih razlika, nego i promene koje su se dogodile u tim razlikama u poslednjih deset godina. Dakle pitanje je da li i u kojoj meri se razlike u prihodima između socijalnih stratuma i generacija menjaju, i ako se menjaju u kom smeru se te promene dešavaju? U ovom radu ćemo pokazati, posmatrano kroz vreme, da su se u poslednjih deset godina razlike u prihodima između socijalnih stratuma u čitavoj Evropi povećale, dok su se u Srbiji smanjile. Sa druge strane dok su se razlike u prihodima između generacija unekoliko smanjile u čitavoj Evropi u poslednjih deset godina, u Srbiji su se značajno povećale. U radu ćemo testirati i efekat demografskih i socijalnih prediktora koji su usloveli ove promene, te ćemo ponuditi moguća teorijska objašnjenja.

Aleksandar Milošević

Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka

Nedovršena tranzicija na periferiji Evrope: regionalne ekonomske integracije na Zapadnom Balkanu

U značajnom broju radova koji se bave modeliranjem obrasci performansi tranzicije, najčešće se navode tri eksplanatorna faktora: početni uslovi, mere politike i faktori okruženja. Uloga i uticaj Evropske unije se, u ovom kontekstu, navode i kao jedan od najznačajnijih faktora okruženja koji oblikuje tranziciono

iskustvo različitih zemalja. U ovom smislu, sposobnost država iz regiona Zapadnog Balkana zainteresovanih za članstvo u Evropskoj uniji da stupe u regionalne ekonomske integracije se posmatra kao značajan stepenik u ispunjavanju kriterijuma iz Kopenhagena. Tokom poslednjih nekoliko godina, zbog zastoja u procesu proširenja, članstvo u regionalnim ekonomskim integracijama dobija na značaju kao javnom mnjenju predstavljen adekvatan način da se popuni praznina u integracionom procesu, tj. da se primeni „drugo najbolje rešenje“ dok se ne steknu svi potrebni uslovi da se nastavi sa procesom proširenja Evropske unije. Kao rezultat se pojavljuju različite inicijative i platforme koje nastoje da ukažu na pravo vreme za stvaranje regionalnih političkih i ekonomskih projekata. Međutim, među zainteresovanim akterima postoji opravdana bojazan od zamene procesa evropskih integracija nekim od regionalnih, nekada shvaćenih kao konkurentnih, formata ekonomske saradnje, od kojih su najaktuelniji „Otvoreni Balkan“ i inicijativa o formiranju „Zajedničkog regionalnog tržišta“ u okviru Berlinskog procesa. U radu će biti prikazane najznačajnije karakteristike procesa savremene regionalne ekonomske integracije u regionu Zapadnog Balkana, motivi za zaključivanje novih sporazuma i promovisanje novih regionalnih inicijativa i uloga domaćih i spoljnih aktera u njihovom formiranju.

Xhenis Shehu

The National University of Political Studies and Public Administration, Romania

Searching for Love in Justice or a Sentimental Inquiry in Political Emotions

Relating emotions to political issues has always been regarded as a deceptive process that would lead to inaccurate and misleading decisions especially when we refer to turmoil and

riots led by massive crowds of angry men and their destructive power poured onto the streets. Emotions as a means and not as an end would sometimes produce hatred and rage developing a deep cut between individuals with different political and social positions increasing social injustices. Theories of justice following Kant's legacy (Rawls 1970; Habermas 1996) have a tendency to find solutions to the produced inequalities by evoking rationality and reasonable citizens. However, there is another side of emotions that could play a major role in uniting instead of dividing and denying them would be the same as to deny an important part of finding justice that could be understood only through and by emotions. The universality that theories of justice usually offer, makes it possible to draw a harsh line between reason and emotions, generating an unnecessary dichotomy. Oppressing emotions or at least excluding them from the conception of democracy can be confusing and also an inaccurate reaction. Following the critique from Young (2011) on theories of justice in her book *Justice and the Politics of Difference*, where she contends that the ideal impartiality of moral theories of justice denies an important element, that of difference between subjects, I will explain that the rational discourse is not sufficient for constructing a theory of justice. Young introduces her critique beginning with a personal standpoint of feminism and care where she claims that the conception of justice fails an understanding on sources of oppression where she includes five aspects: exploitation, marginalization, powerlessness, cultural imperialism and violence. I will continue her critique, seeking not only an institutional remedy for these sources of oppression, but also an explanatory contribution through the philosophy of emotions. According to my assumption, a fair inclusive treatment demands an understanding of moral emotions. For this analysis, I will be using Martha Nussbaum's (2001) theory on political emotions and Robert Solomon's study on emotions in general. My intention is to firstly reveal what is missing in the Rawlsian's approach to justice. Secondly, I will discuss Young and Nussbaum's critiques and unfold the

arguments that support rationality is not enough. Thirdly, I will contribute to their critiques by claiming that emotions are normative judgmental responses and as a matter of consequence I consider that the emotional inquiry is crucial for social and cultural changes.

Zoran Stojiljković

Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka

U traganju za socijalnom pravdom

Razumevanje i tumačenja socijalne pravde su predmet sporenja upravo zato što su impregnirana, ili još pre kontaminirana, različitim interesnim očekivanjima i ideološkim značenjima i učitavanjima. Prevođenje ovih sporova u ravan empirijske analize i argumentacije moguće je sa formiranjem indeksa socijalne pravde, odnosno operacionalizacijom kriterija i indikatora kojima je moguće meriti različite oblike nejednakosti i utvrđivati njihovu uzajamnu uvezanost. Ostaje, međutim, otvoreno pitanje mehanizama održanja i uvećavanja društvenih nejednakosti. Teza koju zastupam u ovom radu je da se kulturne i ekonomske nejednakosti prelivaju u nejednak i „nepravedan“ pristup političkom kapitalu. Monopolizovani politički kapital dalje normativizuje i cementira razlike i potiskuje iz političkog polja predstavnike interesa „sveta rada“, pored ostalog prevodeći socijalne, klasne podele u linije kulturnih i vrednosnih podela. Posledično, u zoni političkih projekata i ideologija dominiraju kulturne kontradikcije i sporenja između neoliberalnog, globalizujućeg, narcističkog i posesivnog individualizma koji se služi političkom korektnošću i kulturom odstranjivanja, na jednoj i kolektivističkog i autoritarno populističkog projekta baziranog na odbrani tradicionalnih nacionalnih i porodičnih (hrišćanskih) vrednosti. I u jednom i u drugom slučaju učutkuje se propitivanje vertikalnih, klasnih nejednakosti koje su dodatno, kroz govore o pojedinim diskriminiranim grupama razdvojene, čak

uzajamno konfrontirane, odnosno prevedene iz političkog antagonizma u politički agonizam – istina strasna ali tek političku igru. Istovremena raširena postdemokratska i/ili autoritarno populistička redukcija demokratije, pored uvećanja ekonomskih nejednakosti vodi i eroziji pravne i političke jednakosti. Posledično, već opako nejednak svet završava umesto u utopiji socijalno pravedog društva u njenoj distopijskoj karikaturi. U fokusu ovoga rada su zapravo pitanja katalogiziranja i analize oblika nejednakosti, kao i održivosti različitih strategija njihovog redukovanja.

Nevenka Žegarac

Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka

Anita Burgund Isakov

Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka

Violeta Marković

Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka

Višestruke i prolongirane traume-iskustva dece sa nasiljem na zapadnoj balkanskoj ruti

Deca u migracijama na balkanskoj ruti su, pored drugih ugrožavajućih okolnosti, izložena svim osnovnim vrstama (fizičko, psihološko, seksualno) i mnogobrojnim drugim oblicima nasilja, u zemljama porekla i tokom putovanja. Kod dece i u njihovim narativima uočljivi su simptomi karakteristični za prolongiranu izloženost višestrukim traumatskim iskustvima. Rezultati prikazanog istraživanja su deo istraživačkog projekta: „Nasilje nad decom na balkanskoj migracionoj ruti – rešenja kroz zagovaranje i istraživanje“ razvijen u saradnji sa Save the Children NWB i Centrom za interdisciplinarnu studije Univerziteta u Sarajevu, uz podršku Inicijativa za istraživanje seksualnog nasilja (SVRI). Istraživanje je sprovedeno na teritoriji Bosne i Hercegovine i Srbije koje su tranzitna zona na putu prema Zapadnoj Evropi. Svrha studije

je bliže razumevanje karakteristika nasilja nad decom u migracijama u Srbiji i BiH i faktora koji doprinose nasilju i/ili zaštiti dece migranata. Istraživanjem je obuhvaćeno 48 dece od kojih je 10 devojčica, svi uzrasta od 13 do 19 godina. Veliki broj dece iz ovog istraživanja je u ozbiljnom riziku od dugoročnih posledica po blagostanje osim ukoliko im se hitno ne obezbedi celishodan pristup pomoći i tretmanu koji su zasnovani na znanjima o traumi. Iako postoji mogućnost da neka deca postanu rezilijentnija zbog tih znanja i iskustava, čini se da to nije razumno očekivati. Verovatniji scenario je da će ova deca, u odsustvu sistematskog lečenja traume, razviti dugoročne posledice i svojevrsnu krizu identiteta kada se nastane u državama destinacije. Preživljavanje ovakvih traumatskih iskustava tokom najranjivijeg dela života ostavlja posledice na razvoj deteta i dovodi se u pitanje sa trenutnim i dugoročnim negativnim uticajem na njihovo zdravlje.

Maroje Višić

Libertas međunarodno sveučilište, Zagreb

Integralni socijalizam Herberta Marcusea

U raspravama o socijalizmu (kao alternativni) prisutno je odsustvo radova Herberta Marcusea na ovu temu, a upravo Marcuseovo tematiziranje socijalizma i danas itekako može biti relevantno. Naime, Marcuse je među prvim marksistima koji se od „objektivnih, ekonomskih“ uvjeta koji pritiskuju i traže rješenje u revolucionarnom obratu, okrenuo prema pitanju subjektiviteta kao jednim od, uz naravno i dalje ekonomiju, određujućih preduvjeta za tranziciju u socijalizam. U Marcuseovoj viziji socijalizma dominira mir u najširem značenju te riječi: mir među ljudima i mir sa prirodom koja time nakon kapitalističkog destruktivnog odnošenja prema njoj, ponovno postaje čovjekov anorganski dio, što Marcuseovom socijalizmu dodaje dimenziju ekologije. Marcuseov socijalizam

je ženskog roda. Za razliku od kapitalizma koji je, prema njemu, patrijahalan i otjelovljuje maskuline karakteristike, u socijalizmu u prvi plan dolaze feminine kvalitete. Stoga nije začuđujuće da je u feminizmu vidio najveći potencijal za promjenu. Prijelaz iz kapitalizma u socijalizam Marcuse je, na planu subjektivnosti, vidio mogućim stvaranjem nove antropologije čovjeka izražene kroz pojmove „nove osjetilnosti“ i „nove racionalnosti“. Prototip socijalističkog čovjeka za Marcusea je svojevrsni anti-superman (mada je primjerenije reći anti-superžena). „Integralni socijalizam“, „utopijski socijalizam“, feministički socijalizam“ samo su neki od pojmova koji se na različitim mjestima pojavljuju kod Marcusea. I premda bi se moglo prigovoriti da među pojmovima vlada svojevrsna zbrka, ipak je primjerenija tvrdnja koja upućuje na širinu Marcuseovog shvaćanja socijalizma. A upravo ta širina čini Marcuseovo shvaćanje socijalizma i danas aktualnim. Namjera ovog izlaganja je proanalizirati „lica socijalizma“ u sklopu Marcuseove kritičke teorije.

Pavle Antonijević

International University College of Turin

Osvrt na radničke štrajkove u socijalističkoj Jugoslaviji iz ugla teorije građanske neposlušnosti (1958 - 1980)

U radu se analiziraju radnički štrajkovi u socijalističkoj Jugoslaviji primenom teorije građanske neposlušnosti. Cilj istraživanja je pokušaj sagledavanja radničkih štrajkova identifikacijom pojedinih elemenata građanske neposlušnosti. Razmatraju se brojna pitanja u vezi legalnosti akcije, njene nenasilne prirode i javnog karaktera. Teorijski okvir istraživanja prati dominantno shvatanje pojma građanske neposlušnosti, koje taj čin definiše kao otvoreno i nenasilno kršenje zakona u činu apela na javno shvatanje morala. Međutim, kod određenih aspekata pristupano je uz uvažavanje

razlika među pojedinim tradicijama u okviru ove teorije. Istraživanjem je utvrđeno da se radnički štrajkovi u socijalističkoj Jugoslaviji mogu značajnim delom tretirati kao svojevrsni oblik građanske neposlušnosti. Način razumevanja građanske neposlušnosti u okviru demokratskog krila Šermanove podele, posebno pogoduje ovoj tezi.

Bojan Vranić

Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka

Ivan Stanojević

Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka

Na šta mislimo kada kažemo dostupno stanovanje?

Predstavljanje rezultata istraživačkog projekta „Stambeno je političko“

Autori u ovom izlaganju predstavljaju rezultate projekta „Stambeno je političko“ koji je imao za cilj da istraži načine za povećanje socijalne i ekonomske pravde u kontekstu stanovanja u Beogradu. Istraživački rad je usmeren na analizu efekata postojeće poreske politike koja se odnosi na izgradnju, kupovinu, posedovanje i upotrebu stambenih jedinica u glavnom gradu. Cilj projekta je razvijanje alternativnih modela oporezivanja koji bi doprineli promeni podsticaja u okviru stambene politike, čime bi ih učinili delom sistema socijalne pravde. Istraživanje koje su autori sprovedi pokazalo je da na cenu nekretnina direktno utiče porast standarda građana, koji višak kapitala žele da ulože u stanove, kao vid štednje i potencijalne zarade. Takav model investiranja vremenom stvara „rentijersku klasu“ koja remeti balans socijalne pravde u društvu. Stoga, autori zaključuju da je potreban nov način oporezivanja koje, pre svega, ima za cilj da koriguje ponašanje nove klase ka društveno poželjnim ishodima. Promena podsticaja treba da dovede do toga da stambene jedinice postanu dostupnije i pristupačnije za ljude koji u njima žele zapravo da žive, a progresivno skuplje za vlasnike koji koriste

stambene jedinice kao poslovni prostor, investicionu ili štednu imovinu.

Jelena Lončar

University of Belgrade – Faculty of Political Science

Dušan Spasojević

University of Belgrade – Faculty of Political Science

Marko Simendić

University of Belgrade – Faculty of Political Science

Biljana Đorđević

University of Belgrade – Faculty of Political Science

Katarina Lončarević

University of Belgrade – Faculty of Political Science

Research project The Politics of Representation: Performances and Democratic Legitimacy of Representative Claims in Serbia (funded by the Science Fund of the Republic of Serbia) - Presentation of research results

This project explores the performance of representative claims made by elected and non-elected representatives in Serbia, i.e. how representatives shape their positions and deliver their claims about and for the constituencies they claim to represent depending on the audience they address. In doing so, the project uses and aims to expand the theoretical understanding of "representation as claim-making". Following the constructivist turn in representation, we understand representation as constitutive, creative, dynamic and relational interplay between various representatives, constituencies and audiences. In this view, elections are but one method of representatives' authorisation and accountability – there are other actors and stages of representation. The project also inquires how different sources of legitimacy affect the understanding of representation in Serbia and the ways these

representatives address and give account to those they claim to represent. Our research aims to fill a significant gap in the theoretical literature by detecting when and how representatives shift their positions and what conditions affect shape-shifting. Focusing on the claims made by elected representatives, civil society organisations and social movements, we explore the processes of challenging, rejecting or accepting each other's claims. The constructivist understanding of political representation has had considerable theoretical impact, but limited empirical application. Our project involves a fruitful empirical analysis with rich data that include parliamentary plenary speeches, public debates, media appearances, and semi-structured interviews with diverse elected and non-elected representatives in Serbia.